

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta filozofická

Krátkodobá pracovní migrace do USA

Pavel KYSILKA

Bakalářská práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel KYSILKA**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **KRÁTKODOBÁ PRACOVNÍ MIGRACE V USA NA
PŘÍKLADU SKUPINY STUDENTŮ**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- NASTUDOVÁNÍ LITERATURY
 - CÍL: Výzkum slouží ke komplexnímu zmapování krátkodobé pracovní migrace v kontextu malé skupiny
 - PRVOTNÍ SBĚR DAT PŘED ODLETEM: (polostrukturovaný a strukturovaný rozhovor, zjišťování informací na internetu)- pracovní agentura - práce a brigády v zahraničí, work and travel programy - popis agentury (princip fungování, nabídka sortimentu, procedura při spolupráci s agenturou, jak se migranti chystají na cestu a to po praktické i teoretické stránce (balení na cestu, očekávání, předsudky, informace o místě pobytu)
 - SBĚR DAT V MÍSTĚ VÝZKUMU: komparace a analýza dat (metoda polostrukturovaného a strukturovaného rozhovoru, zúčastněné pozorování) - Každodennost, způsob adaptace, socializace, volný čas, finanční investice migrantů, pocity kulturní méněcennosti, vnímání rozdílů mezi kulturami
- STUDIUM LITERATURY
VYPRACOVÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice. Portál. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace. Portál. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s.

ŠATAVA, Leoš. Migrační procesy a české vystěhovalectví 19.století do USA. Univerzita Karlova. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 163 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. Úvod do psychologie. Karolinum. 2. vyd. Praha : Karolinum, 1999. 210 s.

BAUMAN, Zygmunt. Myslet sociologicky : netradiční uvedení do sociologie. Sociologické nakladatelství. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1996. 233 s.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Petr Skalník, CSc.

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

SOUHRN

V této práci se zabývám krátkodobou pracovní migrací z České a Slovenské republiky do USA. Text byl rozdělen na dvě části: 1. předodjezdová příprava, 2. pobyt v USA. Předodjezdová příprava se skládá z očekávání od migrace, technické přípravy na cestu a spolupráce s cestovní agenturou. Pobyt migrantů se skládá ze socializace, adaptace, každodenního života, aktivit v zaměstnání, trávení volného času a formování migrantovy identity vnějšími vlivy.

KLÍČOVÁ SLOVA

migrace, socializace, identita, USA, agentura

TITLE

The short-term work migration in the USA

ABSTRACT

The thesis deals the short-term migration from Czech and Slovak Republic to the USA. The text is dividend into two sections: 1. preparation before leaving, 2. stay in the USA. The preparation section consists of expectations on migration, technical preparation for travel and cooperation with the travel agency. Stay of the migrants consists of socialization, adaptation, everyday life, activities in the employment, spending leissure time and formation of migrants' identity by external influences.

KEYWORDS

migration, socialization, identity, USA, agenture

Chtěl bych zde poděkovat vedoucímu své práce PhDr. Petru Skalníkovi a respondentům, od kterých jsem během letních prázdnin získával data.

<u>1. ÚVOD</u>	1
<u>2. MIGRACE</u>	2
2.1. Obecná definice, Teorie, Typologie	2
2.1.1. Obecná definice	2
2.1.2. Teorie	3
2.1.3. Typologie	3
2.2. Migrace – Definice té „naší“	4
<u>3. METODOLOGIE</u>	6
3.1. Seznámení s prostředím	6
3.2. Seznámení s respondenty	6
3.3. Etika výzkumu	6
3.4. Metody	7
3.4.1. zúčastněné pozorování	7
3.4.2. nezúčastněné pozorování.....	7
3.4.3. polostrukturovaný rozhovor	7
3.4.4. strukturovaný rozhovor	8
3.5. Metodologické problémy	8
<u>4. PŘÍPRAVA NA CESTU</u>	8
4.1. Očekávání – jaká by měla migrace být?	8
4.1.1. Hodnoty	10
4.2. Co s sebou? Zavazadlo nebo znalosti?	11
4.3. Cesta do USA – Kde na to vzít?	12
<u>5. AGENTURA – KLÍČ K CESTĚ DO USA</u>	13
5.1. Princip fungování	14
5.1.1. Programy	16
5.2. Námi zvolený cestovní program	16
5.2.1. Proč právě tento program a cestovní agentura	17
5.2.2. Příjezd migranta	18
5.2.3. Kde jsme bydleli.....	19
<u>6. POBYT MIGRANTA</u>	20
6.1. Adaptace	20

6.1.1. Typy adaptace	21
6.1.2. Vývoj adaptace v průběhu pobytu.....	23
6.2. Socializace.....	24
6.2.1. Teoretická část – definice, rozdělení, proces	24
- <i>definice</i>	24
- <i>rozdělení</i>	24
- <i>proces</i>	24
6.2.2. Terénní praxe.....	25
- <i>kulturní šok</i>	29
- <i>resocializace</i>	29
6.3. Každodenní život	30
6.3.1. Zaměstnání	31
6.3.2. Volný čas.....	33
6.3.3. Nakupování	33
6.4. My, Oni a Cizinci – Identita?.....	34
6.4.1. Kulturní rozdíly	34
- <i>identita</i>	35
6.4.2. My, oni a cizinci – teorie.....	37
6.4.3. My, oni a cizinci – praxe.....	39
- <i>mezilidské vztahy</i>	39
- <i>postoje</i>	41
- <i>méněcennost</i>	43
<u>7. VÝSLEDKY – ZKUŠENOSTI.....</u>	44
7.1. Důvody migrace	44
7.2. Příprava na cestu.....	45
7.2.1. Očekávání a hodnoty.....	45
7.2.2. Co s sebou, získání financí na cestu	46
7.3. Cestovní agentura.....	46
7.4. Pobyť migranta	47
7.4.1. Adaptace a socializace	47
7.4.2. Volný čas a nakupování	48
7.4.3. Identita evropanství, my, oni a cizinci	49
<u>8. ZÁVĚR.....</u>	51

Charakteristika účastníka migrace	53
Bibliografie.....	54

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá konkrétním případem krátkodobé pracovní migrace do USA. Práce popisuje proces přípravy na cestu a vlastní průběh pobytu ve městech Sea Isle City a Wildwood ve státě New Jersey s orientací hlavně na skupinu čtyř studentů ve městě Sea Isle City. Touto prací se snažím popsat další faktory, které mohou migranti¹ brát v potaz při vykonávání této aktivity.

V práci jsem se snažil odpovědět na otázky:

- Jak migrant definuje „svou“ migraci?
- Co od migrace očekává?
- Jak se chystá na cestu?
- Jak využívá cestovní agentury jako zprostředkovatele cesty do USA?
- Je jedinec při socializaci ovlivněn jedinci či celou skupinou?
- Jaké kulturní rozdíly jsou vnímány?
- Čím je ovlivňována identita migranta a jak se projevuje?

Odpovědět na tyto otázky jsem se snažil pomocí mého výzkumu, který jsem vedl po tři měsíce v terénu, tedy na území Spojených států amerických. Data jsem získával od účastníků migrace, včetně sebe jakožto člena skupiny a také zúčastněného pozorovatele. Vodítkem mi také byla adekvátní literatura.

Práci jsem rozdělil na několik částí tak, aby tématicky a časově souhlasily. Na začátek jsem zmínil obecnou definici migrace, její typologii a teorie. Pak jsem zde umístil definici migrace, tak jak ji charakterizovali samotní respondenti. Tyto části jsem oddělil metodologií. Následující úseky se týkaly přípravy na cestu, tedy očekávání, hodnot, balení zavazadel a teoretické přípravy, získání financí na cestu a realizaci migrace. Důležitým bodem byla cestovní agentura, její stručné vymezení, princip fungování, námi zvolený program a důvod jeho výběru. Po příjezdu a ubytování migranta jsem se

¹ Chci upřesnit, že já zde členy naší skupiny, včetně sebe, nazývám formálně migranty a naší společnou aktivitu migrací. Můj přístup je spíše etický. Ve skutečnosti jsme se mezi sebou takto nenazývali. Říkali jsme si křestními jmény. To samé mohu říci o naší aktivitě. Nikdo ji nenazýval migrací. Když jsme o ní mluvili, což bylo hlavně před odjezdem do USA, říkali jsme „pojedeme do Ameriky vydělat nějaké peníze a cestovat“ – emický přístup.

zaměřil na pobyt a s ním spojenou adaptaci a socializaci. K pobytu migranta patří i jeho každodenní život se zaměstnáním, volným časem, nakupováním. V poslední důležité části jsem se věnoval identitě, čím byla ovlivňována a od čeho byla odvozena, popř. čím se projevovala.

2. MIGRACE

2.1. Obecná definice, Teorie, Typologie

2.1.1. Obecná definice

Migrace, jinými slovy změna sídliště přecházením z jednoho kraje do druhého nebo také stěhování skupin obyvatelstva (Klimeš 1994: 476), patří k významnému a také dost probádanému fenoménu. Proto jsem se rozhodl sáhodlouze ji zde nepopisovat a zmínit pouze ve stručnosti pro ilustraci některé teorie a typologie. Předtím bych chtěl ještě dodat, že na tuto problematiku nenahlížím pouze z antropologického hlediska, ale vzhledem k vysvětlení a specifičnosti některých částí problematiky jsem také užil publikace z okolních oborů společenských věd. Zejména pak z psychologie, kde jsem získal cenné definice a popis některých psychologických pojmů jako hodnoty, potřeby aj.² Dále jsem čerpal také z knihy psychologa Jaroslava Řezáče³, zabývající se zejména člověkem v sociálním prostoru, jeho socializací a skupinovým životem, který se opět dotýká problematiky migrace. Jinou důležitou publikací, pojednávající o socializaci je kniha Psychologické problémy socializace osobnosti⁴, kde autor píše o socializaci osobnosti či o vlivu malé sociální skupiny na socializaci jedince. Jiným oborem, který jsem použil k náhledu na problematiku je sociologie. V jejím případě to je publikace Úvod do sociologie⁵, kde je zmíněn sociologický pohled na socializaci. Dále kniha Sociologie⁶, která nám opět napomáhá nahlédnout do různých předmětů studia této vědy a v neposlední řadě kniha Myslet sociologicky⁷, která se nám s originálním způsobem

² Úvod do psychologie, Marie Vágnerová

³ Sociální psychologie, Jaroslav Řezáč

⁴ Psychologické problémy socializace, Zdeněk Helus

⁵ Úvod do sociologie, Jan Keller

⁶ Sociologie, Anthony Giddens

⁷ Myslet sociologicky, Zygmunt Bauman

snaží vysvětlit či se podívat na naprosto běžně vnímané věci, nad nimiž se lidé příliš nezamýšlejí nestandardním pohledem

2.1.2. Teorie

A teď již k teoriím migrace. Mezi významné teoretiky řadím Clifforda Jansena a jeho hypotézu „push - pull“. Ta říká, že migrace je ovlivněna socioekonomickou nerovnováhou mezi oblastmi. Tato nerovnováha pak způsobuje to, že určité faktory nutí lidi opustit jejich původní prostor (push) a jiné faktory je přitahují do prostoru nového (pull) (Šatava 1989: 36). Dalším, kdo se zabýval migrací byl Everett Lee, který migraci označil jako neustálou změnu místa pobytu. Určil 4 hlavní činitele, které s migrací souvisí a to faktory spjaté s původním prostorem - ty zde obyvatelstvo udržují, faktory spjaté s cílovým prostorem, které obyvatele přitahují do nového prostoru, dále působící překážky a osobní faktory, které ovlivní to, zda bude jedinec nebo skupina migrovat či nikoliv (Šatava 1989: 37).

2.1.3. Typologie

K teoriím a hypotézám by bylo vhodné přiřadit také typologii, která dokreslí, jak je migrace vnímána. Jednu z typologií vytvořil William Petersen. Tato typologie je založená na vztahu mezi dvěma *subjekty*, které na základě určité *síly* vyvolávají migraci. Vyvolaná migrace je určitým *druhem*, který se v tomto rozdělení přemění v *typ*. Když budu konkrétní, tak je tu vztah mezi přírodou a člověkem. Příroda vytváří na člověka ekologický tlak, který vyvolá určitý druh migrace, která je v tomto případě nazvána „primitivní“, protože se člověk není schopen vyrovnat s přírodními silami. Tato neschopnost je dána nedokonalou technologickou úrovní. Primitivní migrace musí být vykonávána určitými lidmi a těmi jsou kočovníci a zemědělci (druh), kteří vytvářejí migraci konzervativní nebo inovační (typ), podle toho, zda se na novém území živí stejným způsobem, jako na předchozím nebo naopak (Šatava 1989: 41-42,45).

2.2. Migrace – Definice té „naší“

Pokud užiji odpovědi respondentů, tak „naše“ migrace byla zejména ekonomická a poznávací. Bylo tomu tak už jednak proto, že jsme byli součástí programu work and travel pro USA, který v ČR a SR zprostředkovávají soukromé agentury, ale zejména hlavně proto, že jsme zde chtěli pracovat, vydělat si peníze, které měly být užity pro různé cíle, jako např. financování dalšího studia, financování autoškoly, nákup elektroniky, obuvi a ošacení, které byly v USA laciné, dále pro okamžitou potřebu - nákup potravin, hygienických potřeb, platba nájemného aj. a také za účelem poznávání okolního prostředí a cestování. Cestovní agentura byla nástrojem k uspokojení těchto potřeb a cílů. Tento program umožňoval vyjet legálně do USA až na 5 měsíců, najít si zde jedno či více zaměstnání a zbytek času strávit cestováním a tím také poznáváním dané lokality. Program jsme si vybrali zcela dobrovolně, avšak na základě racionální úvahy, která byla ovlivněna velikostí šance do USA vycestovat bez asistence agentury, zajištění zaměstnání, které by přineslo zisk a také zkušenostmi z cestováním na tak velkou vzdálenost, tzn., že jsme současně naše plánování a motivy řídili a rozhodovali o nich, na druhou stranu byly řízeny někým a něčím úplně cizím z venku.

Kromě toho, že byla migrace ekonomická a poznávací, byla také krátkodobá, kdy jsme v USA pobývali méně než jeden rok a to tři měsíce. To bylo dáno tím, že všichni členové skupiny byli studenty různých stupňů škol, a proto v USA nemohli pobývat déle, jelikož je čekal další rok studia.

Jinou charakteristikou byla částečná dobrovolnost migrace, protože nebyla na jednu stranu pod fyzickým ani psychickým nátlakem jiné osoby (osob) v pravém slova smyslu (mučení, vydírání aj.) ale byla vybírána, jak jsem uvedl na základě vlastního rozhodnutí a úsudku. I přesto byla v případě psychického nátlaku relativně dobrovolná, jinými slovy mohla, ale také nemusela být jako dobrovolná vnímána. Negativní relativnost se projevovala v tom, že tlak byl vyvíjen ze strany některých osob a to ve formě nedokonalých lidských vztahů, ovšem ne tak krutá jako je uvedeno výše. Jednalo se spíše o klasické konfliktní situace, které se v životě běžně objevují a nejsou společností a zejména právním řádem sankcionovány. V praxi to mělo za důsledek symbolický útěk od problémů v partnerských vztazích. Tento tlak však mohl být dosti subjektivně

vnímán, tzn., že konkrétní osoba situaci mohla vnímat jako velice stresovou, i když tomu tak ve skutečnosti nebylo. Druhá osoba ve skutečnosti tento nátlak vytvářet vůbec nemusela nebo jen v malé či neúmyslné formě. Jiným tlakem, spíše nepřímým, jenž však také souvisel s lidmi a jejich komunikací a mohl bych ji nazvat pozitivně dobrovolně relativní, bylo získání jazykových schopností, které mohou v budoucnu dopomoci k lepšímu uplatnění na trhu práce. Sem jsem také zařazoval motiv rozšíření⁸ či nabytí praktického poznání o této zemi, jenž se stalo cílem migrace, a které bylo předmětem jejich zájmu již po delší dobu (motivování ověřením pravdivosti o životním prostředí a kultuře, jejíž obraz byl dlouhodobě nabízen z médií, školy a od lidí). To též souviselo s již zmíněným cestováním a poznáváním. Do tohoto šuplíku jsem ještě přidal získání životních zkušeností a soběstačnosti, kterou budou absolventi migrace využívat v průběhu dalšího života. Zde bych chtěl ještě podotknout, že tyto důvody, které rozhodovaly o tom, zda jedinec bude migrovat, nepůsobily jednotlivě, ale ve skupinách, tzn., že jeden respondent měl více důvodů, které více či méně působily na motivaci k migraci.

Pokud bych chtěl „naši“ migraci definovat ještě přesněji, tak přidám slovo interkontinentální. Byla dána tím, že jsme se pohybovali mezi kontinenty a to Severní Amerikou a Eurasíí.

Posledním dodatkem k definici „naši“ migrace byl pojem poznání - poznávání. V tuto chvíli jsem měl na mysli hlavně poznávání ve formě cestování a registrování přírody a některých kulturních prvků, kterých si člověk během své cesty stačí v krátké době⁹ všimnout a uvědomit si je. Toto poznání bylo tedy povrchní. Uvědomuji si však, že lidské poznání v konkrétní lokalitě není jen takto povrchní, ale že zde byly i jiné případy poznání, jako adaptace, socializace, interakce mezi lidmi, poznávání blízkého okolí, norem aj. jinak řečeno dlouhodobé podrobnější poznání s větším záběrem, které bylo na našem případě umožněno právě relativní dlouhodobostí pobytu na jednom místě.

⁸ Někteří respondenti se na tomto místě nacházeli již podruhé.

⁹ Krátkodobostí myslím několik minut, hodin, popř. dnů, které člověk tráví během svého pobytu na cestách za poznáním (na dovolené, prázdninách aj.). Tato krátká chvíle mu dává menší možnost poznat konkrétní prostředí než delší.

3. METODOLOGIE

3.1. Seznámení s prostředím

Po příjezdu do Sea Isle City jsem se nejdříve musel seznámit s místním prostředím, kvůli bezproblémové orientaci ve městě. Prošel jsem centrum města, kde jsem si všiml umístění policejní stanice, pošty, nemocnice, banky a místa svého zaměstnání. Tyto budovy jsem si vyhledal proto, abych je v případě nutnosti snadno našel. Kromě vnějšího prostředí jsem se také seznámil s prostředím vnitřním – domovním, kde jsem se zajímal o jeho vnitřní, ubytovací strukturu a o režim, na který je pronajímatelka zvyklá, a který jsem si osvojil proto, aby mezi námi nedocházelo ke konfliktům. Základní seznámení s domem mi opět mělo usnadnit orientaci.

3.2. Seznámení s respondenty

Respondenty jsem měl již dopředu vybrané. Vzhledem k záměru mé práce to nemohl být nikdo jiný než zbývající členové naší skupiny, která se rozhodla cestovat do USA se záměrem vydělat si zde peníze a cestovat po okolní krajině. Respondentům jsem hned před započítím pobytu řekl, že budu dělat sběr dat mimo jiné formou zúčastněného pozorování, tedy nezastíral jsem, že budu dělat výzkum. Tím, že jsem jim oznámil dopředu mé záměry a průběh výzkumu, snažil jsem se je na bádání psychicky připravit, abych snížil tzv. „problem of reactivity“, tedy změnu chování respondentů ve chvíli, kdy výzkumník odhalí svou identitu. Tomu se mi však podařilo zamezit.

3.3. Etika výzkumu

K metodologii též patří etika výzkumu. Přesto, že jsem budoucím respondentům řekl, že budu provádět výzkum a také co to bude obnášet, musel jsem si před započítím rozhovorů získat jejich důvěru. Řekl jsem jim proto, že výzkum bude anonymní a odpovědi nebudou zneužity. Zejména pak jsem nehodlal zmiňovat odpovědi respondentů mezi ostatními členy skupiny, i když jak jsem později zjistil, odpovědi by

konflikt mezi respondenty, vzhledem k jejich obsahu, vyvolat nemohly. Přesto zmínka o anonymitě výzkumu v respondentech vyvolala více důvěry k mé osobě, jako osobě výzkumníka.

3.4. Metody

3.4.1. Zúčastněné pozorování

Hlavní metodou výzkumu bylo zúčastněné pozorování. Díky tomu, že hlavním záměrem mého pobytu v USA bylo získat zaměstnání, pracovat zde, a pak cestovat, dostal jsem skvělou možnost využít této metody, která mi díky každodennímu životu stráveného v terénu později umožnila všimnout si chování a jednání pozorovaných jedinců.

3.4.2. Nezúčastněné pozorování

V některých případech bylo vhodné využít také nezúčastněného pozorování, již jen kvůli určitým výhodám a charakteristikám, které zmiňuje Hendl:

Postupuje se tak, aby pozorovatel byl v minimální interakci. Usiluje se o minimální přístup. Umístění pozorovatele by mělo být tak málo rušivé, jak to terén dovoluje (2005: 202).

Výhodou je jak Hendl dodává, že: „není tak obtruzivní jako zúčastněné pozorování a není tak ovlivněno citovou angažovaností pozorovatele“ (2005: 201).

To však může být zavádějící, zvláště když se kombinuje s formou zúčastněného pozorování.

3.4.3. Polostrukturovaný rozhovor

Další metodou byl polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem částečnou relevantnost otázek určoval já sám. Na začátku rozhovoru jsem jedince nechal mluvit na mnou zvolené téma

a později jsem pokládal některé zpřesňující otázky, když jsem se u některé informace chtěl dozvědět více.

3.4.4. Strukturovaný rozhovor

Strukturovaný rozhovor, (relevantnost otázek určuje výzkumník), jsem užíval až později, když jsem po průběžném analyzování dat potřeboval zjistit některé další doplňující informace.

3.5. Metodologické problémy

Během výzkumu jsem se musel vypořádat s několika metodologickými problémy. Prvním byl již zmíněný „problem of reactivity“, tedy změna chování respondentů ve chvíli, kdy zjistí, že jsou sledováni. Dalším problémem byl „explicit awarness“, to znamenalo uvědomování si chování a jednání respondentů, která jsem měl zaznamenávat. To bylo v počátku velice obtížné, jelikož jsem respondenty ještě tolik neznal. Respondenty jsem také nechal odpovídat jednotlivě, aby se při odpovědích neovlivňovali svou přítomností. Dále jsem musel zvažovat, zdali jsou respondenti schopni na mé otázky odpovědět, zdali otázky nejsou příliš abstraktní a složité. Posledními dvěma problémy byly „different effect“, tedy to, že lidé často říkají to, co chce výzkumník slyšet a „social disereability effect“ – lidé říkají to, co je ukáže v lepším světle.

4. PŘÍPRAVA NA CESTU

4.1. Očekávání – Jaká by měla migrace být?

V předchozím textu jsem se zabýval definicí konkrétní migrace, která vycházela z důvodů k této aktivitě. Nyní se obrátím k jinému pojmu, který z motivů k migraci logicky vyplýval. V případě, že někam cestuji za stejným účelem jako naše skupina, mohou se zde objevit i nějaká očekávání, která s migrací souvisí a týkají se jí. Ta mohou mít formu cíle, kterého chci dosáhnout nebo formu budoucího potvrzení jakési

představy, která je o dané lokalitě vytvořena na základě zkušenosti¹⁰, zejména poté, když tato země má dlouhodobý vliv na jedince - ať již kulturní, politický či jiný. Proto i tento bod se stal zájmem mého výzkumu. Jakou představu si respondenti vytvořili před svou první, popř. druhou cestou do USA? Nutno hned na začátek podotknout, že očekávání se často ztotožňovala s důvody migrace, už jen proto, že jestliže chci něčeho dosáhnout, tak také doufám, že cíl bude naplněn. Mezi tato představy patřilo zlepšení finanční stránky a jazykových zkušeností, které byly i motivem cesty do zahraničí. V dalších důvodech se členové skupiny již lišili.

Respondentka B. řekla, že z důvodu případného zklamání, nemá očekávání žádná. To vysvětlovala předchozími zkušenostmi, které získala během krátkodobé pracovní migrace do Velké Británie. Tato (ne)očekávání však byla poloviční, protože B. si nedělala příliš velké naděje vůči kultuře (všeobecně) a přírodě avšak vůči návratu financí do migrace vložených a do zlepšení jazykových schopností ano (stejně jako MK.). To bylo dáno zejména tím, že předpokládané potřeby (zisk, jazyk) byly důležitější, než ostatní, což se také projevovalo v motivu uskutečnění migrace.

M. uvedl, že nic neočekával, ale byl zvědav¹¹, jak moc se liší realita USA od toho, co je podáváno v médiích jakéhokoliv typu, tzn. jak vypadá materiální kultura, ale i různé instituce či organizace, o kterých jedinec pomocí médií nasbíral zkušenosti a informace. Tento názor měl před prvním pobytem. Před druhým řekl: „*Věděl jsem do čeho jsem šel, takže jsem už žádné očekávání neměl*“. MA. uvedl, že před prvním pobytem očekávání neměl, vzhledem k tomu, že tuto zemi znal z filmů, různých dokumentů a jiných zdrojů, které mu tuto krajinu představily. Nebylo tomu však úplně pravda, protože on sám se přiznal, že je zde určitý předpoklad toho, jak tato země bude vypadat na „vlastní oči“. Před druhým pobytem dodal, že již nic neočekává, co se týká USA, ale vzhledem ke špatným zkušenostem z předchozího roku ho trápilo spoluzití mezi účastníky migrace, a proto bylo negativní očekávání na místě. U respondentů, kteří byli v USA i minulý rok se tedy již žádné představy neobjevily či pouze minimálně. To, že měli tak malá, popř. žádná očekávání, vyplývalo z jejich předchozích pobytů, které byly ovlivněny ať kladnými či zápornými zkušenostmi a také z částečného uspokojení potřeb. Záleželo

¹⁰ Psychologové ji označují jako paměťová představa.

¹¹ Což jinými slovy znamená, že opravdu něco očekával.

pak, jak se daný jedinec se zkušenostmi a uspokojenými vyrovnal. Výsledek pak mohl podněcovat nebo v tomto případě spíše utlumovat očekávání následující.

Já (P.) jsem předpokládal, že nabudu nové životní zkušenosti v relativně odlišném kulturním i přírodním prostředí, ve formě budoucí interakce s Američany, přírodním a kulturním prostředím, což byl také jeden z důvodů proč jsem do USA vyjel.

4.1.1. Hodnoty

K očekávání jsem přidal pojem lidské hodnoty, jejich změny v průběhu pobytu či na jeho konci, které se v nadějích mohly také projevit. Hodnotou zde rozumím *předměty (objekty, aktivity nebo situace), které mohou uspokojit subjektivně důležité potřeby člověka* (Vágnerová 1999: 54). Otázka byla podána jak před odjezdem, tak v průběhu pobytu a na jeho konci. Důvodem byla komparace a motiv zjistit, zda i krátkodobý pobyt (3 měsíce), byť v relativně podobném prostředí, jako nabízí Česká a Slovenská republika, může hodnoty nějakým způsobem ovlivnit, ve smyslu přidat, ubrat či změnit jejich hierarchii. Problematičnost otázky se ukázala v tom, že někteří respondenti nedokázali své hodnoty uvést (z jakéhokoliv důvodu) a tudíž nedokázali na otázku odpovědět (viz. MK.).

Jindy respondenti hodnoty nezmiňovali a uvedli pouze, že se měnit nebudou, protože vychází ze zkušenosti (B.). V těchto případech nebylo možné rozpoznat, zdali své hodnoty znají a jaká je jejich hierarchie. Jiní dotazovaní shodně uvedli, že je to rodina a její soudržnost jako znak jistoty a bezpečí. Jeden ze skupinky tuto hodnotu uznával již před prvním pobytem v USA, který ho ve chvílích nejistoty a pocitu neznáma v ní utvrdil (MA.), druhý ji začal uznávat až po prvním pobyte z důvodu velice těžkých životních zkušeností¹²(M.), jež mu tuto hodnotu upřednostnily. Já sám (P.) jsem na počátku pobytu uvedl, že hodnoty mezi něž řadím přátelství, vzdělání, vztah, peníze, zdraví aj. se měnit nebudou a to díky krátkodobosti pobytu, kdy nejsou některé vlivy na tyto hodnoty ještě vůbec či minimálně rozpoznány a tudíž mnou akceptovány. Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou tyto vlivy přijímány nevědomě a kolik času je nutno na to, aby dokázaly hodnotu jedince změnit. Vágnerová v opozici k některým

¹² Uvedeno v informacích o respondentu.

respondentům uvádí, že hierarchie hodnot se vytváří v průběhu života a díky zkušenostem jedince se do určité míry mění (1999: 54), což tvrzení respondentů nepotvrdila. Z tvrzení respondentů, která se během a na konci pobytu nezměnila, vyplynulo, že změna hodnot neproběhla vůbec, nebo ne tak rychle, či to ani nepředpokládali, že by mohla proběhnout, popř. si je ani neuvědomovali. Pokud změna nastala jako v případě M., bylo to podmíněno až krajními životními zkušenostmi, což potvrzuje i psycholožka Vágnerová, která psala, že změna hodnot byla individuální záležitostí, kdy každý jedinec měl práh odolnosti a citlivosti vůči podnětům, měnícím hodnoty, někde jinde.

4.2. Co s sebou? Zavazadlo nebo znalosti?

Po abstraktnější části výzkumu, vedené přes definici migrace, vycházející z motivů k této aktivitě, očekávání, jež respondenti před odjezdem do cizí země měli, k lidským hodnotám, jsem přešel k části více praktické, která neodmyslitelně k tomuto fenoménu patří. Na mysli mám konkrétně přípravu na cestu. Někdy se hanlivě říká seber si svých pět švestek a vypadni, když chceme někoho z jakéhokoliv důvodu vyhnat z domu. Já bych se tuto větu odvážil použít i v tomto případě (byť v trochu jiném významu), kdy jsem se snažil zjistit, co všechno budoucí migranti zahrnovali mezi „pět švestek“, které sloužily k přípravě na cestu a pobyt. Otázka byla záměrně položena pouze v tomto „širokém“ znění, protože mě zajímalo, co všechno respondenti do této přípravy zahrnou. Nejčastější odpovědi byly věci, které byly uloženy v zavazadlech, mezi něž patřily šaty, dokumenty na cestování (zajišťující vstup na území USA), elektronika (fotoaparát, Mp3 přehrávač), hygienické potřeby, knihy, obuv (M., MA.,MK., B., P.). Ošacení a obuv odpovídala klimatu v místě pobytu a její počet byl ovlivněn zjištěnými informacemi o relativní nízké pořizovací ceně těchto předmětů a také o hmotnostním omezení zavazadel při přeletu oceánu. Na cestu letadlem nebyly brány potraviny a nápoje, což bylo opět ovlivněno bezpečnostní politikou letecké společnosti, americké vlády a neúplnou cestovní informovaností migrant. Respondenti, kteří zde byli minulý rok, poté upravovali sortiment věcí podle předchozí zkušenosti (více léků - v USA drahé) (MA.). Mimo zavazadlové soupisy se někteří členové skupiny snažili získat informace o místě pobytu (kultura, podnebí, krajina) formou vyhledání na internetu či v knihách (MK., P.), jež jim pomohly při přípravě na cestu a pro orientaci v neznámém prostředí, která mohla

zvýšit pocit respondentova bezpečí v neznámém prostředí. Toto tvrzení ve své knize zmiňuje i psychologka Vágnerová, která mezi sekundární lidské potřeby zahrnuje potřebu poznání světa, jeho materiální i sociální složky, tj. světa lidí. Konkrétně píše:

Její nejvýznamnější složkou je potřeba přiměřené orientace ve světě a pochopení jeho základních zákonitostí. Tato tendence je do určité míry spojena s potřebou jistoty a bezpečí, protože známé situace se nejeví ohrožující (1999: 70).

Když jsem se podíval zpět na tento odstavec, bylo viditelné, že jedinci upřednostňovali spíše věcnou stránku před teoretickými informacemi. Bylo to však tím, že první co se respondentům vybavilo po dotazu, byly právě šaty a jiné předměty, uspokojující jejich krátko i dlouhodobé, primární a sekundární potřeby. Teoretické informace, ačkoliv nevypadaly až tolik důležité, takovými ve skutečnosti byly, jelikož na jejich základě se odvíjela veškerá příprava na cestu. Patřily k nim nejen informace o dané lokalitě, ale také přímo o cestě do lokality (letištní omezení, jízdní řády). V neposlední řadě k přípravě na cestu přispěly zkušenosti některých migrantů z minulé migrace, které jim usnadňovali orientaci při přípravě.

4.3. Cesta do USA – Kde na to vzít?

K tomu, aby skupina mohla migraci realizovat, bylo zapotřebí financí, zejména pak financí určených pro spolupráci s cestovní agenturou nebo na nákup letenky. Nejčastěji uváděnou odpovědí byla půjčka peněz od rodičů nebo blízkých příbuzných, kterou zmínili všichni respondenti. Toto tvrzení však do jisté míry vylučuje to, co napsal sociální antropolog Murphy:

Příslušníci střední vrstvy si obyčejně nezajdou ke svým příbuzným ani pro pomoc. Otec nebo sestra mohou být požádáni o materiální pomoc, ale už ne bratranec nebo teta; skupina, zakládající se na vztazích vzájemné závislosti je omezena pouze na nukleární rodinu. (1998: 91)

Je pravdou, že zde není uvedeno, jaký druh materiální pomoci má Murphy na mysli, vycházím však z toho, že všechny druhy, vzhledem k tomu, že to dál nijak nerozvedl.

Podstatné ovšem je to, že (B.) si půjčila peníze i od tety, která do nukleární rodiny už nespadá. Zde by ještě stálo za to upřesnit, co Murphy myslel pojmem střední třída, aby byla vidět relativnost jeho tvrzení. Vycházím z rozdělení, které vytvořil Giddens (1997: 265-266). Tento sociolog střední třídu roztrídil na starou střední třídu, kam patří podnikatelé a živnostníci, vyšší střední třídu s odborníky a pracovníky v řídicích funkcích a nižší střední třídu s úředníky, zdravotními sestrami a učiteli, přičemž pro nás je důležitá první a třetí skupina, kam spadají rodiče B. a tudíž i ona sama.

Když se vrátím k užití finančních prostředků rodiny, ta garantovala uplatnění minimálních sankcí v případě problémů, které by zamezily vydělání většího množství peněz a tím pádem návratu nákladů. K půjčce docházelo z důvodu nevlastnění takového obnosu (MA., MK., B., M.) a nebo i v případě, že tento obnos byl na respondentově účtu, ale on nechtěl, aby se tento účet rušil kvůli úplnému vybrání peněz (P.). Dále byly peníze čerpány z vlastních zásob, které zbyly z brigády, kterou budoucí migrant absolvoval během roku, popř. si je půjčil v bance, což byla až poslední možnost, která je vysvětlena výše (sankce) (B.). Ještě podotýkám, že tyto možnosti byly různě kombinovány. Z této výpovědi celkově plyne, že všechny volby probíhaly na základě racionální úvahy, která vycházela ze zkušeností a získaných informací.

Tímto bych chtěl ukončit úvodní část mé práce, která měla ukázat, proč se skupina rozhodla pro migraci, zdali od ní něco očekávala a jak se na ni prakticky i teoreticky připravovala. Dále zde ilustrativně nastíním fungování zprostředkovatelských agentur, které jsou významnou a nedílnou součástí migrace do USA.

5. AGENTURA – KLÍČ K CESTĚ DO USA

Od počátku 90. let 20. století se s pádem komunistického režimu otevřely možnosti volného cestování za hranice dnes již České republiky. Bylo jen otázkou času, kdy se této možnosti chytí zejména mladí lidé, kteří nezátížení závazky se rozhodli někam vyjet a poznávat cizí země, s cílem si také přivydělat nebo zlepšit své jazykové schopnosti. Mezi země, do kterých tito lidé často jezdí, patří i Spojené státy americké. Nejčastější cestou, jak se za oceán dostat, je možnost využití speciálních agentur, díky nimž studenti obdrží vízum, které je hlavní podmínkou ke vstupu na území USA. Služeb agentury

jsem využil i já a moji přátelé, se kterými jsem se v mém a dalších dvou případech poprvé, v ostatních případech podruhé, za oceán vydal. Jelikož je agentura dosti významným článkem při migraci do USA, rozhodl jsme se ji do své práce zahrnout také. Agenturu jsem na základě výpovědi respondentů (vedení agentury v ČR) definoval jako soukromou obchodní společnost, která za finanční poplatek zprostředkovává zahraniční vzdělávací pobyty. V definici je vše jasné až na pojem vzdělávací, který bych chtěl pro upřesnění rozvést. Tato agentura nezprostředkovává své vzdělání v klasické podobě každodenní docházky do školy či jiného ústavu, ale spíše ve formě vykonávání pracovní činnosti (zaměstnáním). To znamená, že lidé se zde učí novým povoláním, manuálním a intelektuálním zkušenostem, kdy vylepšují své schopnosti, znalosti a dovednosti v mezilidských vztazích, jazykových schopnostech nebo třeba socializaci. V konkrétní praxi to vypadá tak, že účastníci programu jsou umísťováni do dětských kempů, kde vykonávají různá povolání - vedoucí, pomocná síla, technický personál, popř. si nacházejí či je jim nabídnuto zaměstnání mimo tyto kempy ve městech. Tato vzdělávání jsou ve formální nabídce - nabídnutá agenturou. Pak je zde ještě vzdělávání neformální, kterým mám na mysli vzdělávání osobní, mimo rámec zaměstnání (zjišťování informací o kultuře, historii, přírodě aj.).

5.1. Princip Fungování

V rámci uvedení do kontextu a rozšíření povědomí o spolupráci s konkrétní agenturou jsem zde zařadil popis jejího fungování. Agentura má své webové stránky, na kterých si jedinec může zjistit všechny podstatné informace, od adresy agentury, její pobočky či jména zaměstnanců, přes historii agentury, nabídku a charakteristiku programů, k nejčastěji kladeným otázkám, které usnadňují informovanost případných zájemců. Pokud má jedinec zájem o spolupráci s touto agenturou, musí vyplnit přihlášku, která mu umožňuje přístup k dalším informacím a tiskopisům, které se týkají procedury získání víza a dalších důležitých informací. Zde je zájemce informován, co a do kdy má vyplnit, aby mu na základě toho byly poslány formuláře žádosti o vízum. Mezi formuláře k žádosti o vízum patří tiskopis DS 156 „nepřistěhovalecká žádost o vízum“, DS 157 „dodatečná žádost o nepřistěhovalecké vízum“, DS 158 „informace o kontaktních osobách a předchozích zaměstnáních žadatele o vízum“. Všechny tyto formuláře vycházejí ze zahraniční politiky USA. Na jejich základě je poté vystaveno

vízum. Mezi důležité formuláře také patří pracovní smlouva, kterou účastník programu musí (ne nezbytně) nechat vyplnit zaměstnavatele. Jinou možností je zvací dopis. Oba dva formuláře zvyšují šanci na udělení víza.

K významným informacím patří přehled již realizovaných „operací“ a také úkonů, které ještě zbývá uskutečnit (letenka, pojištění). Ty usnadňují orientaci v proceduře žádosti o vízum nebo oznámení o tom, jak se zachovat v různých nepříjemných situacích, jako je změna zaměstnavatele, úraz, změna místa bydliště, které jsou agenturou bedlivě sledovány. Agentura má povinnost, v případě, že účastník programu nenahlásí své bydliště a adresu zaměstnavatele v určité časové lhůtě, ukončit pobyt v USA. Opět to vychází z místní zahraniční politiky.

Přihláška do programu je bezplatná, což je dáno konkurenčním bojem mezi agenturami. Po zapsání se do programu je účastník kontaktován pracovníkem agentury, který ho seznámí s jeho právy a povinnostmi vůči agentuře. Následně s ním pracovník agentury podepíše smlouvu o spolupráci s touto organizací a uskuteční s ním krátký rozhovor, který prokáže úroveň znalosti anglického jazyka, a který mu umožní postoupit v proceduře dál. Následně zaplatí poplatky za program, zahrnující samotný program, SEVIS - „Student and Exchange „Visitor Information System“. Byl zřízen vládou USA, aby měla přehled o účastnících programů s J-1 vízem a pojištění na konkrétní počet měsíců, na jehož zprostředkování má agentura monopol. Pracovník agentury si od budoucího účastníka převezme jeho fotografii, která je později skenována na vízum, dále potvrzení o studiu, jež zaručuje, že zájemce nemá v úmyslu zůstat v USA vzhledem k tomu, že dotyčný ještě studuje. Když jsou získány a vyplněny všechny důležité informace a zaplacený všechny poplatky za zprostředkování programu, údaje jsou zaslány do hlavní pobočky v ČR v Praze, která je obratem posílá do pobočky v USA. Hlavní americká pobočka poté rozhoduje, zda zájemci bude nebo nebude vydán formulář DS 2019 „certifikát způsobilosti pro J1 vízum“, který později americký úředník na ambasádě, kam je formulář zaslán, podepíše současně s vydáním víza. Díky tomuto formuláři je pak přímo v USA umožněn přístup na půdu státu. V mezidobí mezi obdržetím dokumentů a přijetím na ambasádu agentura uskuteční poslední informační schůzku, kde jsou účastníci ještě jednou upozorněni na potřebné dokumenty, letenky a stručně seznámeni s některými prvky americké kultury, hodnotami, normami, které se

liší od norem v ČR a tím by mohly způsobit problémy a to nejen právní. V USA agentura poté poskytuje 24 hodinovou asistenční službu v případě vzniklých problémů.

5.1.1. Programy:

Agentura nabízí v rámci své nabídky několik programů, které se od sebe liší počtem strávených dní na různých místech v různých koutech světa. K programům, které zde až na jeden z nich - ten, který jsme absolvovali, se zmíním spíše ilustrativně. Patří sem:

- „Practical Training USA“ neboli odborné stáže, umožňující pracovat kdekoliv v USA po dobu 12 nebo 18 měsíců. Program slouží ke školení a je omezena na některé obory (management, finance aj.).
- Camp kalifornia - americké letní tábory v Chorvatsku. Program určený dětem od 8 do 17 let.
- Camp Russia neboli práce v ruských letních táborech po dobu 4-8 týdnů.
- Program Camp Counselors USA pro lidi od 18 - 30 let. Práce v amerických dětských táborech.

5.2. Námi Zvolený Cestovní Program

Pro nás však v této práci bude důležitý program Work and Travel, konkrétně typ „independent“. Svou podstatou se jedná o kulturní výměnný program, jehož provozování je oprávněno vládou USA. Pracovní část víza (J1) je až na 4 měsíce práce v USA a navíc ještě 30 dní na cestování, tzn. že je v USA možné strávit až 5 měsíců. „Independent“ znamená, že zaměstnání si účastník programu v USA hledá sám. Zaměstnání jsou také limitována a to rizikovostí úrazu. Tyto podmínky jsme tedy splnili, jelikož našim zaměstnáním byla práce sklízeče nádobí v restauraci „tzv. baser“, práce v hotelu a hostelu (MA., P., MK., B.) spočívající v uklízení pokojů, tzv. „housekeeper“ a práce v „rychlém občerstvení „fastfoodu“ (M.) a v USA jsme strávili 3 měsíce, z nichž jsme dva měsíce a týden pracovali a pak 16 dní cestovali. Zaměstnání a také ubytování jsme měli nalezené¹³ díky jednomu z účastníků migrace, který byl na tom samém místě, tedy v Sea Isle City, již předchozí rok. Pátý člen měl zajištěné své ubytování také na tom

¹³ Týká se MK., P., B. a MA.

samém místě, kde byl minulý rok.¹⁴ Další podmínkou pro program byl věk a status uchazečů. Věková hranice se pohybovala od 18 do 25 let a status byl student denního VŠ nebo VOŠ studia. To jsme opět splňovali bez problému. Všichni jsme se pohybovali ve věku od 20 do 25 let a až na jednoho jsme byli studenty VŠ. Ten pátý (MK.) je studentem VOŠ. K podmínkám samozřejmě také patří nezbytné poplatky za program, pojištění, SEVIS a vízum.

5.2.1. Proč právě tento program a cestovní agentura

K vycestování do Spojených států amerických tedy celá skupina užila služby cestovní agentury (viz. kapitola agentura). Čtyři členové spolupracovali s jednou cestovní agenturou (B., MK., P., MA.) a pátý využil služby jiné agentury¹⁵ (M.). Bylo to z toho důvodu, že čtyři členové cestovali společně na základě společného plánu do stejného města, kde měli identické ubytování a částečně i zaměstnání, jež bylo zařízeno jedním členem, který zde byl předchozí rok a tyto možnosti nabídl ostatním. Pátý člen skupiny cestoval naprosto nezávisle na ostatních (původně jsme netušili, že odjíždí také), měl ubytování a jinou práci v sousedním městě a jinou práci. Se zbylými čtyřmi se stýkal jednou týdně po dva měsíce, a pak s nimi trávil pět dní v New Yorku při cestování na závěr našeho pobytu. Při otázce proč využili služby cestovní agentury, všichni respondenti shodně řekli, že agentura byla pro ně jistotou obdržení víza a tím pádem cesty do Spojených států amerických. Někteří k tomu ještě dodali, že v případě první cesty do USA či "tak daleko" je agentura formou jistoty a bezpečí¹⁶ (MK.) a to nejen pro respondenta, ale i pro jeho rodiče, kteří cestu za „velkou louží“ a půjčku na cestu podmínili právě spoluprací s agenturou. M., který zde byl i minulý rok, uvedl, že pokud je spokojen se službami agentury, není důvodu proč je nevyužít znovu. Je zajímavé, že někteří členové skupiny věděli i o jiných způsobech, jak obdržet vízum do USA (zvací dopis)¹⁷, ale tato cesta nebyla tak jistá, popř. reálná (žádný příbuzný v USA). Jiní o jiném způsobu ani nepřemýšleli vzhledem k tomu, že věděli o téměř jisté cestě řešení (cestovní agentura)¹⁸. Téhož názoru jsem byl i já. Všeobecně mohu říci, že skupina se při zvažování užití agentury rozhodovala na základě zkušeností MA., jenž měl s touto

¹⁴ Wildwood, New Jersey.

¹⁵ Fungující na podobném principu jako popisovaná agentura.

¹⁶ V případě nouze se lze na agenturu obrátit o pomoc-nutno dodat, že toto je oficiální sdělení realita někdy zůstává jiná.

¹⁷ MA.

¹⁸ MK., B.

agenturou a s celým procesem zkušenosti z minulého roku, takže mohl skupinu informovat či jí poradit při vyřizování jednotlivých agenturních tiskopisů. Společná agentura napomohla k snadnějšímu řešení vzniklých problémů (pokud byly nalezeny), objevujících se během plánování cesty.

5.2.2. Příjezd migranta

Poté co se budoucí migranti připravili na cestu, ať již po fyzické nebo psychické stránce, museli se do USA nějakým způsobem dopravit. Nejlevnějším a nejrychlejším způsobem byl samozřejmě let přes Atlantský oceán. Cesta začala na vídeňském letišti (v případě M. na letišti bratislavském), kam se všichni členové skupiny dopravili a to automobily, za pomoci jejich rodičů. P. se svezl s MA. otcem a B. využila nabídky na svezení od MK. Na letišti jsme museli být tři hodiny dopředu, což bylo dáno podmínkami letecké společnosti vzhledem k bezpečnostní a odbavovací proceduře. Tyto dva pojmy v sobě zahrnovaly registraci a zanechání velkého zavazadla u odbavovacího úředníka, který jej poslal do letadla, dále zjištění údajů v pasu a následnou již zmíněnou bezpečnostní kontrolu. Ta obsahuje vyzutí bot z nohou, vyndání všech kovových a elektrických věcí z příručního zavazadla nebo z oblečení, které by rušily standardní rentgenové detektory. Tyto věci pak procházejí samy, uložené v košíku, specializovaným detekčním přístrojem. Pokud přístroje zjistí nějakou nesrovnalost, popř. ohlásí alarmem poplach, pasažér je prohlídnut ještě individuálně. Všechny věci, které se zdají být podezřelé z ohrožení bezpečí, jsou vyhazovány do koše. B. tímto způsobem přišla o nový parfém. Po této proceduře se již respondenti odebrali k odletovému východu, kde jim další úředník zkontroloval pas a letenku a poslal je do letadla. Pak následovalo již jen rolování na start a po obrovské akceleraci při startu let do Velké Británie, kde jsme přestupovali na zámořský let do New Yorku na letiště JFK. Ve Velké Británii jsme absolvovali ještě jednou stejnou bezpečnostní proceduru jako předtím ve Vídni. Po přistání v New Yorku jsme byli nasměrováni k imigračnímu úředníkovi, který kontroloval vízum, následně otiskl razítko do formuláře DS2049, které značí, že budeme v USA legálně a na jak dlouho. Po krátkém pohovoru, kterým úředník zjišťoval, proč jsme zde a kde budeme bydlet, nás propustil a umožnil nám formálně vstoupit na území USA. M. to měl trochu snazší, protože letěl z Bratislavy přímo do Filadelfie bez mezipřistání, ovšem se stejnou odbavovací a bezpečnostní procedurou. Obě části

skupiny pak z těchto měst odjely autobusem do místa bydliště, tedy do Sea Isle City a Wildwoodu.

5.2.3. Kde jsme bydleli

Jelikož většina mé práce se týká převážně skupiny čtyř studentů, bydlících spolu ve městě Sea Isle City, bude v těchto řádcích zmíněno jen toto město. Sea Isle City je pobřežní město v USA. Nachází se v severovýchodní části okresu Cape May a je jedním ze 16 samosprávných obcí v kraji. Poloostrov Cape May je malým územím na jihu státu New Jersey. Samotné město Sea Isle City se nachází na malém ostrově, který je spojen s pevninou třemi přístupovými cestami. Na jihu hraničí s městem Avalon, na západě s mokřinami a na severu s městem Strathmere. Východní hranici tvoří Atlantský oceán. Nejbližšími velkými městy jsou Wildwood, Atlantic a Ocean City.

Město je nejživější zejména v letních měsících, což potvrzuje i fakt, že základním kamenem zdejší ekonomiky je letní turismus, využívající zejména Atlantského oceánu k odpočinku. Turisté využívají k pobytu jak hotelů a hostelů, tak mnoho z nich si zde pronajímá nebo dokonce buduje své vlastní letní rezidence, což je fenomén posledních let. To dokládá i následující informace. Během desetileté periody od roku 1996 do roku 2006, zde bylo vydáno 1891 stavebních povolení, z nichž 1877 bylo povolení pro nové stavby. 1086 domů bylo zbouráno¹⁹. 79.3% lidí, kteří zde přes léto pobývají, jsou lidé na dovolené²⁰. To, že je Sea Isle City prázdninovým letoviskem, není náhoda. Je to ovlivněno tím, že jednak není daleko do velkoměst, jakými jsou Washington, Filadelfie či New York, ale hlavně tím, že se nachází v subtropickém podnebném pásu, který zajišťuje dostatek teplého a také vlhkého vzduchu, který je společně s Atlantickým oceánem hlavním lákadlem

Vzhled Sea Isle City není v USA ničím novým. „Avenue“ ze severu na jih jsou křížovány „streets“ ze západu na východ. Jako skoro každé větší město má Sea Isle City policejní a hasičskou stanici. Dále je zde pošta, malá nemocnice, jedna banka a k tomu samozřejmě mnoho hotelů, hostelů, restaurací a jiných různých druhů občerstvení. Nedílnou součástí je supermarket.

¹⁹ [Http://sea-isle-city.uj.us/pdf/endorsement_petition1.pdf](http://sea-isle-city.uj.us/pdf/endorsement_petition1.pdf)

²⁰ Tamtéž.

Samotný dům naší pronajímatelky byl postaven přímo na jedné z hlavních ulic. Jednalo se o dvoupatrový dům s dvěma samostatnými bytovými jednotkami, složený z kuchyně a obývacího pokoje. Ty byly v jedné místnosti. Dále ze třech pokojů, z nichž jeden (pronajímatelčin) měl samostatnou sociální jednotku. U domu byla ještě garáž, využívaná oběma byty.

6. POBYT MIGRANTA

V předodjezdových vodách jsme se pohybovali už dlouho a nyní směřuji k věcem, které jsou ve spojení spíše s přímou migrační skutečností. To znamená, že budu psát o investicích z vydělaných peněz, jak byly využity a proč, o volném času, zdali se volný čas strávený v USA v něčem lišil od volného času tráveného doma, o vlivech na něj, o zaměstnání a zbylých částech každodenního života, které s volným časem a zaměstnáním tvořily celkovou konstrukci každodennosti. Nezbytnou kapitolou bude socializace a adaptace, její formy a charakteristiky, jelikož oba dva pojmy patří také k migračním atributům. Začínat však budu trochu netradičně od druhé strany, jelikož tyto pojmy jsou z této kapitoly nejdůležitější.

6.1. Adaptace

Prvním pojmem tedy byla adaptace, neboli přizpůsobování se příslušníků jedné skupiny k jiné nebo i skupin navzájem (Průcha 2004: 97) či také přizpůsobení se různým vlivům životního prostředí (Klimeš 1994: 4). Co tento pojem znamená jsem se ptal i respondentů, jelikož každý člověk si pod tímto pojmem může představovat cokoli. Ti vycházeli ze svých osobních zkušeností. Definice někdy byla na základě dalších zkušeností během pobytu pozměněna nebo rozšířena. K nejčastějším prvkům definice patřily pojmy přizpůsobení se (v jakékoliv podobě), čas a prostor. Do prostoru byly zahrnovány kultura a lidé žijící v tomto prostoru, u času bylo podstatné to, že podle některých respondentů není čas u adaptace pevně dán. Rozhodující roli z těchto dvou má prostředí, které udává, jak dlouho se člověk bude adaptovat. U přizpůsobení se bylo dodáno, že se respondent začne chovat podle místních zvyklostí v těch případech, které

nejsou v rozporu s jeho dosavadními hodnotami a přesvědčením. Výjimkou by ovšem byl nátlak (fyzický i psychický).

6.1.1. Typy adaptace

Mezi typy adaptace, které dotazovaní uváděli, patřila finanční, tzn. nejen na ceny, které se ve Spojených státech mění velice často, ale i adaptace na americkou měnu - hodnota a fyzický vzhled papírových a kovových peněz (M., P.).

Dále adaptace na prostředí. P. tam zahrnul adaptaci na město jako celek s jeho základními institucemi jako jsou policie, radnice, pošta, banka aj., adaptaci na místo, kde jsme přímo bydleli a jeho umístění ve městě, adaptaci na centrum města s obchody, restauracemi, informačním centrem, pak také na vzhled domů, automobilů a ostatních předmětů, jež se vzhledově nebo funkčně lišily od domácího – českého (slovenského) prostředí. Co se týče adaptace na dům, kde jsme bydleli, bych se chtěl na chvíli zastavit a více téma rozvést. Toto prostředí je zajímavé tím, že jsme zde trávili více času než kdekoliv jinde. Slovo adaptace jsem skryl za spojení „chovat se jako doma“, které mi přišlo vhodnější a pro respondenty stravitelnější. Motivem bylo zjistit, do jaké míry je člověk schopen se v novém prostředí zabydlet. MA., který v tomto domě bydlel i minulý rok uvedl, že to nebylo možné zejména z důvodu dlouhodobého pobytu dalšího spolubydlícího. MA. musel akceptovat životní režim spolubydlícího, jelikož on měl se zdejšími prostředím větší zkušenosti a znalosti, kdežto respondent byl „nováčkem“. Musel se učit vycházet s ostatními, kteří bydleli v domě, popř. vykonávat nové povinnosti, plynoucí z bydlení právě se spolubydlícími. Podstatné bylo to, že režim byl dosti odlišný od dosavadního způsobu žití respondenta, což vyvolávalo i konflikty a tím i nemožnost se více sžít s tímto dočasným domovem. Tento rok se pro něho situace změnila, jelikož se „dlouhodobý“ spolubydlící vrátil domů a on byl v domě jediným zkušenějším, alespoň co se týká znalostí místních poměrů, takže mohl dalším účastníkům nastínit a ovlivnit životní rytmus v domě (do jisté míry). Respondenti, kteří zde byli poprvé²¹ uvedli, že se tu na počátku také nechovali jako doma. Důvodem bylo cizí prostředí s cizím pronajímatelem, kde zpočátku nedokázali odhadnout právě domovní režim a charakter pronajímatele. Až po určité době došlo k uvolnění a někteří

²¹ P., MK., B.

z respondentů uvedli, že se jako doma chovali (MA.,B.), ale při tom zachovávali určité hranice a odstup od ostatních spolubydlících a pronajímatele (sociální kontrola). Jiní i po delší době to na 100% říci nemohli a cítili určitý respekt k tomuto „prozatímnímu“ domovu (M., MA.). K těmto lidem jsem patřil i já (P.). I přesto, že jsem se v domě dokázal dobře orientovat a znal jsem lépe i pronajímatele, působila tu na mě jistá sociální kontrola. Ta byla oboustranná - jak ze strany pronajímatele, tak ze strany mých spolucestovatelů, jež jsem také neznal dobře (až na jednu výjimku – MA.). Tato kontrola se snižovala v jejich nepřítomnosti. Sociální kontrola se objevovala i mimo dům a byla navýšena neznalostí prostředí a norem, ať již jakéhokoliv typu (dopravní, společenské). M., bydlící v jiném bydlišti řekl, že se nemohl chovat jako doma z důvodu vykonávání povinností, jež v domě, kde měl trvalé bydliště dělat nemusel, k tomu přidával nemožnost komunikace v rodném jazyce díky tomu, že bydlel v sousedním městě a bez krajanů. Vykonávání těchto činností přisuzoval tomu, že zde byl první rok a tudíž ještě neznal všechna pravidla, povinnosti či možnosti, jak tuto situaci změnit. K tomu chci ještě podotknout, že některé činnosti vyplývaly z praktického života, jako například praní a těm se vyhnout nemohl, jiná – formální i neformální pravidla a povinnosti, které mu byly sděleny ubytovatelem, a které dle něho byly zbytečné se následující rok změnily. On sám to řekl takto: „*Už jsem tu mazákem, takže jsem si můžu dělat co chci a nikdo mi do toho nekecá. Na základě zkušeností se již nenechám vyvést z míry a snažím se minulým chybám předcházet.*“ Tento názor ho logicky dovedl k závěru, že tento rok se zde již jako doma choval.

Jinou adaptací bylo přizpůsobení se podnebí. Bylo teplé až velmi teplé, větrné a často vlhké (přítomnost oceánu). Toto přizpůsobení bylo nutně dáno tím, že jsme pocházeli z jiného podnebného pásu, než je Sea Isle City.

Další byla behaviorální adaptace ovlivněná odlišnými normami a pravidly, částečně ulehčená získáním předodjezdových informací.

Jinou formou přizpůsobování byla adaptace na spolubydlící, kterou mohu stejně jako behaviorální adaptaci zahrnout pod slovo sociální. Tato adaptace probíhala také dlouhodobě a existovala i v případě, že některé ze spolubydlících jsem znal lépe a déle. Ty jsem poznával v nových situacích, o méně známých jedincích ani nemluvě.

Na posledním místě chci zmínit ještě adaptaci časovou, která se projevila v šestihodinovém časovém posunu zpět při přeletu Atlantského oceánu.

6.1.2. Vývoj adaptace v průběhu pobytu

Adaptace se v průběhu pobytu vyvíjela. V různých oblastech však byl vývoj odlišný. Po přibližně čtrnácti dnech po příjezdu respondenti přestávali vnímat detaily okolního a vnitřního prostředí jako vlastní byt, okolní domy - zejména jejich tvar, automobily a celkově přírodní prostředí s počasím, které vyplývalo z podnebí, a tak tomu bylo do konce pobytu. K jiným, časově krátkým adaptacím patřila i již zmíněná časová adaptace, která se objevila pouze při přeletu tam, kde se posouvala časová pásma.

Jiná situace byla s jazykem. Adaptace na jazyk se odvíjela od předchozích znalostí, zkušeností a osobnosti respondenta, jak jsem již naznačil výše. Někteří se díky velkým jazykovým znalostem adaptovali velice rychle (M.). Stačilo k tomu kromě těchto znalostí číst anglicky psanou literaturu a po krátké době komunikace již neměl s konverzací problém. Jiným to trvalo podstatně déle, dokonce až celý pobyt, aby byli schopni souvisleji komunikovat (P., MK., B.). Měli na jiné úrovni odposlechové i gramatické schopnosti. Nutno podotknout, že se při jazykové adaptaci objevil i tzv. „plato efekt“, tedy stagnace v učení tohoto jazyka. B. a P. uváděli, že se vývoj jejich jazykových znalostí a schopností v určitém stádiu zastavil, a že je to nemotivovalo v další činnosti, jež by vedla k dalšímu posunu v učení. P. však později uvedl, že stagnace časem zmizela a on byl schopen se dále učit, což vysvětloval počátečním informačním přetížením. Další dlouhodobější adaptací byla finanční. P. měl problémy s rozlišováním hodnot bankovek po celý pobyt.

Stagnace se však neprojevovala jen u získávání jazykových znalostí. Jakmile jsme se adaptovali, přestali jsme vnímat detaily okolního prostředí a začali jsme jednat automaticky bez přemýšlení - potřeby byly uspokojeny, což časem vedlo až ke stereotypizaci chování a jednání, která v některých případech měla motivační charakter, který podnítil jedince ke změně tohoto stylu. To se pak projevovalo tak, že se jedinec snažil stejné věci dělat jiným způsobem. P. se například snažil změnit způsob odpočinku a tím, že ho namísto v domě spánkem, trávil koupáním v oceánu.

6.2. Socializace

6.2.1. Teoretická část - definice, rozdělení, proces

- definice

S adaptací úzce souvisí socializace, kterou právě adaptace může stimulovat. Jedinec se přizpůsobuje novému prostředí a díky různým interakcím si vytváří důvod učit se něčemu novému, co nám v novém prostředí pomůže usnadnit život nebo přežít. Socializací podle slovníku cizích slov rozumím proces osvojení jazyka, lidských forem, norem chování, hodnot, mezilidských vztahů (Linhart 2003: 344). Cílem, jak píše sociolog Keller je zformovat bytost, která se bude i o samotě chovat tak, jako by byla pod stálým dohledem ostatních členů skupiny (1995: 38). Díky tomu jsme schopni do jisté míry předvídat chování druhých, což nám umožňuje s nimi také žít.

- rozdělení

Socializace není žádným jednoduchým jevem, který je lehké popsatelný. Podle psychologa Řezáče se skládá ze třech oblastí:

- kognitivní, kdy člověk během socializace poznává nové okolní prostředí
- emotivní – toto poznávání prostředí je spojeno s emocemi, negativními či pozitivními, popř. ambivalentními
- konativní – to, čemu se jedinec učí pomocí socializace, dokáže pomocí vůle, která ho při této aktivitě udržuje (1998: 47).

- proces

Řezáč se též s odvoláním na jiné autory zabýval procesem socializace, který rozdělil na čtyři části:

1. *personalizace*, která zahrnuje utváření osobnosti a vrůstání do mezilidských vztahů.
2. *kulturace*. Do ní zařadil osvojování kultury osobnosti, utváření stylu života a utváření etických a estetických kritérií.
3. *profesionalizace*, jež v sobě schovává osvojování a zaujetí profesní role.
4. *socializace* a v ní zejména utváření pojmu MY a přijetí občanské role. (1998: 48).

Proces socializace jedince je v jeho průběhu ovlivňován dalšími lidmi, kteří se nacházejí v jedincově okolí – zejména pak skupinou, se kterou je jedinec v úzkém dlouhodobém kontaktu, která je však sama pod vlivem okolního prostředí. Psycholog Helus k tomu píše, že malá sociální skupina je organizmus, který vlivy okolního prostředí zpracovává tak, jak to vychází z osobnostních vlastností členů této skupiny a ze zvláštnosti styku jejich soužití, čímž se stává primárním a nejtěsnějším prostředím pro socializaci jedince (1976: 177). To, aby mohla být tato skupina nejtěsnějším prostředím pro socializaci jedince, nevychází jen ze zpracování okolních vlivů jedinci a z jejich osobnostních vlastností, ale také ze sociálních situací mezi jedincem a skupinou. Těmi Helus rozumí takové situace, při nichž jedinci jednájí a prožívají v určitých schématech, která odpovídají jejich pozicím, statusům a rolím, jinými slovy jejich místu začlenění a postavení ve společnosti (1976: 178). Tito jedinci mají podle Heluse inklinaci k tomu brát se navzájem v úvahu, ať již záměrně nebo mimoděčně a adaptovat svá jednání, usuzování a prožívání jeden druhému (1976: 189).

Pokud dokončím téma vlivu sociální skupiny na socializaci jedince, tak socializace není touto skupinou ovlivněna jen v interakci se skupinou samotnou, ale také v interakci s okolním prostředím, kdy jedince byl v kontaktu s prostředím, utvářel svou socializaci, avšak ta byla skupinově ovlivněna.

6.2.2. Terénní praxe

Nyní bych rád nastínil, jak tato teoretická část vypadala v terénu, kde spolu každý den trávila malá skupinka migrantů po tři měsíce čas. Jak jsem zmínil, socializace se dle Řezáče skládala ze třech částí, kterými byla *kognitivní oblast*, která se v našem konkrétním případě projevovala poznáváním se migrantů navzájem, kdy byly

vymezovány nové vztahové hranice – „kam kdo může v jednání zajít“, vycházející z interakce mezi členy skupiny. S interakcemi souvisel druhý bod charakteristiky socializace a to *emoce*, nebo také *emotivní oblast*, kde docházelo ke vzniku situací, které vyvolávaly jak pozitivní, tak negativní emoce, které byly ovlivněny úspěšností interakce mezi jedinci ve skupině (hádky, výměna názorů). Třetí, poslední částí byla oblast *konativní*. Příkladem je případ P., který si na počátku nerozuměl s B. a MK. Každý z těchto třech jedinců měl jiný způsob jednání s ostatními a vzájemně si na sebe museli zvyknout. Silou vůle a sebeovládáním se P. snažil tento stav nějakým způsobem změnit, což se mu postupem času také povedlo, jinak by docházelo k častým konfliktům.

Socializace má kromě již zmíněných částí také určitý proces, při němž se utváří. Rozdělení psychologa Řezáče bych mohl přenést i do naší situace při migraci do USA. Řezáč uvedl, že proces socializace můžeme rozdělit na čtyři části. První částí byla *personalizace*, jejíž podskupinou bylo utváření osobnosti a vrůstání do mezilidských vztahů. Z těchto dvou bodů se stal pro mě důležitější ten druhý, který se u migrantů projevoval již miněným stanovováním hranic interakce mezi jedinci. S tím souviselo utváření osobnosti, byť nebylo tak markantní. Utváření se však více projevilo až po migraci, už jen proto, že tato změna byla migranty vnímána až po návratu z USA. P. a MA. Uváděli, že některé situace již dokázali řešit s větším nadhledem a „v klidu“, což jim umožnilo jejich získané zkušenosti.

Druhou částí byla *kulturace*, složená z osvojování kultury společnosti, utváření stylu života a z utváření etických a estetických kritérií. Při osvojování kultury společnosti se migranti učili orientovat v jazyku tím, že se ho aktivně učili, poznávali materiální kulturu, domorodce či jejich hodnoty a způsob chování.

Utváření stylu života vycházelo právě z předchozího bodu, kdy záleželo na tom, zda byla osvojovaná kultura blízká hodnotám jedince, který ji přijímal a do jaké míry ji jedinec rozpoznal a interpretoval. Pokud by mu blízká nebyla, může se snažit svůj životní styl přizpůsobit do takové míry, aby nedocházelo ke konfliktům právě mezi jedincem a kulturou. P. a MA. se snažili nechovat se příliš konzumně, což šlo sice s velkými obtížemi a dost často to nebyli schopni dodržet, ale občas se jim to podařilo, takže při nakupování se snažili nakupovat opravdu jen potřebné jídlo. Styl života je také ovlivněn rozpoznáním kultury. Pokud bude jedinec více a více kulturu poznávat,

zvyšuje se šance toho, že objeví něco, co je v rozporu s jeho hodnotami nebo přesvědčením a na základě toho pak mění styl života. M. měl kupříkladu velice špatné mínění o Američanech, které s dalšími získanými zkušenostmi změnilo v opak.

Poslední částí kulturace je utváření estetických a etických kritérií. Díky zkušenostem, byli respondenti schopni si udělat, názor na to, co je dobré (špatné) a co je hezké (ošklivé). Hodnocení byla velice individuální, takže co jeden hodnotil pozitivně, druhý hodnotil negativně. Příkladem může být setkání s domorodci a jejich životním stylem, který někteří hodnotili jako špatné (marnotratnost) (P., B., M., MK.) a jiní naopak (MA). Různé názory se týkaly i estetiky, zejména při hodnocení přírody, například oceánu (krásný – ošklivý).

Třetím bodem Řezáčova rozdělení procesu socializace je *profesionalizace*, zahrnující v sobě osvojování a zaujetí profesní role. V případě migrantů to byl nástup do zaměstnání a zaučení se jednak ve věcech, týkajících se zaměstnání (jejich sociální role) a jednak ve věcech týkajících se sociálního statusu. Vzorem byla práce „basera“, kdy sociální rolí bylo vědět, že sklízím nádobí, přináším hostům pečivo a vodu, jsem uctivý a vstřícný aj. Statusem byla nepříliš dobře placená práce a nízké sociální postavení.

Posledním bodem procesu socializace je samotná *socializace* a s ní související utváření vlastního MY. V našem případě to bylo „my“ naše vlastní skupina a „oni“ Američané. Ve stručnosti uvádím²², že pojem „my“ byl srovnáván s často negativně hodnoceným pojmem „oni“. Za příklad poslouží hodnocení Američanů naší skupinou jako hlupáci a nevzdělanci, kteří nechápou, že nejsme „primitivové“ a chovají se k nám arogantně.

Ovlivnění socializace jedince skupinou se projevovalo zejména v interakci mezi členy skupiny²³. Ti se učili novým rolím, souvisejících se statusem migranta, které neměli možnost nikdy předtím vyzkoušet. To, jakou formu socializace měla, bylo závislé na osobnostech jednotlivých členů a skupinových situacích. MA. měl v počátku určitou výhodu ve znalosti prostředí (znal řád chodu domu), což mu zaručilo větší snadnost socializace a tím možnost ovlivňovat skupinu, která mohla zpětně ovlivňovat socializaci ostatních jedinců. K tomu měl roli jakéhosi mluvčího skupiny a tím pádem roli určitého

²² Rozdělení „my“ a „oni“ bude zmíněno později.

²³ Mimo ovlivnění socializace jedince skupinou ještě existuje i ovlivnění socializace jedince jedincem.

„vůdce“ (uměl nejlépe ze všech anglicky, znal pronajímatelku). Díky těmto možnostem vycházel z toho, že ostatní budou svou socializaci přizpůsobovat jemu (on jako „mazák“ upravil domovní řád, který sám nedodržoval a očekával, že bude tolerováno jeho porušování řádu). Postupem času se však situace začala měnit, protože ostatní členové skupiny se začali „rozkoukávat“ v cizím prostředí a začala se u nich projevovat jejich osobnost. Nechtěli si nechat líbit některé věci týkající se domovního řádu, jako třeba problematické dohadování o způsobu úklidu v domě, kdo, co, kdy bude uklízet a úklid samotný. B. pak tímto způsobem přicházela do konfliktu s MA. a P. s B., jelikož ani zde nebyla situace zprvu jasná. Někteří jedinci jako MK. nebyli tolik průbojní, takže se nikdy nehádali, popř. své požadavky sdělovali, jakoby „schované“ za B. Jiní (P.) své požadavky neschovávali za jiné, ale podávali je nepřímou²⁴ vůči osobám, ke kterým měli výhrady. Bylo to dáno přátelstvím mezi P. a MA., kdy bylo dosti problematické vznést nějakou kritiku vůči druhé osobě. Je zajímavé, že socializace na mezilidské vztahy takto do jisté míry probíhala po celý pobyt. Do jisté míry znamená, že v některých bodech byly hranice v mezilidské komunikaci nebo určitých úkonech již vymezeny a nebylo tedy nutné ji dále rozvíjet, což v konkrétním případě úklidu vypadalo tak, že se někteří jedinci již socializovali (P., B.), tzn. naučili se tento úkon bez problémů vykonávat a jiní nikoliv (MA.). Zmíněné příklady spadají do skupiny vlivu na socializaci jedince jedincem, kdy MA. ovlivňoval socializaci P., B., a MK (alespoň v počátku). Pak však jsou zde také skupinové vlivy na socializaci jedince. Ty nastaly ve chvíli, kdy se někteří jedinci po stanovení interakčních a vztahových hranic mezi nimi spojili (P., MK., B.) a vytvářeli nátlak na jedince (MA.), který se nechtěl vytvořenému řádu přizpůsobit. Nakonec však přístup změnil. Tento nátlak vycházel z vnějšího prostředí, kdy jedinci bydleli v podnájmu a nechtěli z úcty k pronajímatelce dopustit, aby byl v domě nepořádek a projevoval se různými připomínkami nebo výměnami názorů. Pro upřesnění chci dodat, že nátlak neprobíhal soustavně každý den.

V poslední části socializace bych se chtěl věnovat vlivu skupiny či jedinců na socializaci jedince v momentě jeho interakce s okolním prostředím a zda je jedincova socializace na okolí ovlivňována skupinou. V tomto bodě se nic nepotvrdilo, protože sami respondenti (všichni) uváděli, že tuto socializaci prováděli na základě vlastnoručně zjištěných informací, které nepodléhaly vlivu ostatních. To, že se neovlivňovali bylo

²⁴ Vůči MK.

dáno také tím, že v mnoha případech docházeli nezávisle na sobě ke stejným zjištěním. Jejich zjištění byla sice komunikována, ale nikdo z nich mi nepotvrdil, že by se nechal druhým ovlivnit.

- kulturní šok

Ke konkrétnímu druhům socializace patří i tzv. „kulturní šok“, tedy nějaká kulturní, přírodní událost, popř. předmět, který může migranta přivést během jeho učení do nepříjemné situace nebo pocitů díky jeho neznalosti prostředí. Do kulturního šoku patřila, jak uvedli shodně P., M., B. a MK., vstřícnost a pohostinnost Američanů. Respondenti tyto pojmy zahrnuli do kulturního šoku proto, že se s tím ve svých zemích původu ještě nesetkali. B. a P. zažili tuto nápomocnost během pobytu v Bostonu, kdy při hledání správné cesty podle mapy byli osloveni cizím mužem, který jim velice srdečně pomohl správně se orientovat. Co se týče pohostinnosti, tu zažili B. a MK. V Sea Isle City byli několikrát pozváni k domorodcům domů na oběd. M. hovořil o nápomocnosti v případě jeho prvního pobytu, kdy byl zaměstnavatelem bezdůvodně vyhozen z práce, čímž ztratil také ubytování. Po určité době se setkal s jednou Američankou, se kterou se seznámil přes její slovenské pronájemce a ta ho ve svém domě na určitý čas ubytovala, než si našel práci, kterou mu včetně ubytování pomohla nalézt²⁵. Jiné kulturní šoky zmíněny nebyly, což respondenti odůvodňovali tím, že americká kultura je velmi podobná té naší, tedy evropské (české, slovenské).

- resocializace

Některé případy, které jsem zahrnul do socializace by však mohly patřit do pojmu resocializace, neboť jedinci se tyto aktivity učili vykonávat již během výchovy v dětství. Sem patří například vykonávání některých domácích prací, interakce s jinými jedinci nebo osvojování si jazyka. Nyní se tato situace do jisté míry opakovala, ale v podmínkách zahraniční migrace. Rozdílem mezi původní socializací a resocializací je v tom, že zde migranty nikdo nehlídá a „netvaruje“ jako v případě rodičů při prvotní socializaci. To znamená, že bylo jen na migrantech, jak bude jejich (re) socializace vypadat. Ještě bych zde chtěl připomenout, že pojem re - socializace je v tomto

²⁵ Zde se může nabízet námitka, že žena byla ovlivněna svými podnájemci, na druhou stranu pokud by však pomoci nechtěla, tak by to určitě neudělala.

významu dosti relativní, jelikož sociolog Giddens pod ním rozumí rozpad dosud přijímaných hodnot a vzorců chování, po němž následuje přijetí radikálně nových, radikálně odlišných (1997: 58), což se naší skupiny netýkalo.

6.3. Každodenní život

Migrace do Spojených států amerických neobnášela pouze bydlení s adaptací a socializací na konkrétním místě, ale také zaměstnání. Nejprve však v rámci systematickosti pohovořím o každodenním životě. Tím rozumím všechny události a činnosti, které se odehrály na určitém místě za určitou jednotku času (jeden den), jež přímo souvisí s účastníky migrace. Každodenní život bych zde chtěl nyní zmínit jen stručně, protože jeho komplexní podoba se utvoří až po přidání částí týkajících se zaměstnání a volného času, které jsou však k logičnosti textu uvedeny na jiném místě. Tyto dvě části tvoří hlavní konstrukční prvky každodennosti vzhledem k jejich časové prostornosti a tvoří celek. Nyní k němu tedy přidám zbytek. Ten se skládal z identických částí, které se neměnily nebo výjimečně v závislosti na osobní potřebě. Mezi tyto části jsem řadil ranní a večerní hygienu, domácí úklid (v případě M. nerealizovaný – bydlel na ubytovně), ranní, polední a večerní stravování²⁶. Po zbytek času byly majoritními činnostmi právě zaměstnání a volný čas. Myslím, že by bylo zbytečné jednotlivé činnosti rozebírat vzhledem k tomu, že každému je jasné, jaká je jejich funkce a co to obnáší. Tato část je zde spíše proto, aby poskytla komplexní obraz každodennosti. Zásadní však je, že i tyto neměnné činnosti, které se nezdají být tak podstatné, jsou součástí komplexního celku, kterému dávají jistou sociální pravidelnost a tím také jistotu a pocit bezpečí, který se migrantům na cizí půdě nemusí dostávat, i když může mít až stereotypní charakter. Výjimečnými nebyly ani tzv. „day off“ jinými slovy dny nebo půldny volna²⁷. V těchto dnech byl pevný řád a pravidelnost do jisté míry neměnný z již zmíněných důvodů. Hygienu ani stravování se neměnily, ale větší část dne jsme měli volný čas²⁸.

²⁶ Počet stravování během dne kolísal nejen v závislosti na volném času ale také na osobní potřebě.

²⁷ Záleželo na tom, zdali jsme byli v jednom nebo obou zaměstnání.

²⁸ Týká se všech respondentů.

6.3.1. Zaměstnání

Až nyní bych se chtěl vrátit k zaměstnání, které má také právo na to, abych se o něm v rámci kontextu také zmínil. Vracím se k němu nyní proto, že pomocí jeho popisu²⁹ chci zkompletovat každodennost a dojít k trávení volného času a k investicím vydělaných peněz.

Zaměstnání tvořilo podstatnou část dne. Zprvu bylo jedno³⁰ a ukázalo se nedostatečným z důvodů časových a tím pádem i finančních, jelikož se pracovalo nepravidelně pár dní v týdnu a nikoliv týden celý. Postupem času se situace lepšila i horšila. K tomuto prvnímu zaměstnání jsme se proto pokusili najít další, které by nám zaplnilo volný čas. Prvním zaměstnáním byla práce sklízeče použitého nádobí po hostech v restauraci, tzv. „baser“. Toto zaměstnání jsme vykonávali v místní restauraci od 15:30 do 22:00, ovšem konec pracovní doby byl pružný, odvíjející se od počtu hostů v restauraci. Obecně platilo, že přes týden restauraci navštívilo méně hostů a v pátek a v sobotu více. K výjimkám patřily svátky (Den nezávislosti), kdy bylo v restauraci plno i v týdnu. Tak jak byl pružný konec pracovní doby, tak byl pružný i počet dní, které jsme zpočátku v restauraci odpracovali. I přesto, že jsme měli místa v zaměstnání předem slíbená a měli jsme na to i podepsanou smlouvu, při prvním setkání s zaměstnavatelem jsme zjistili, že naše posty jsou již obsazeny Američany. Tyto posty se však postupem času uvolňovaly tak, jak Američané odcházeli nazpět domů kvůli začínajícímu novému školnímu roku. Nakonec jsme v restauraci pracovali až 6 dnů v týdnu.

Co všechno obnášelo naše zaměstnání? Kromě již zmíněného to byla příprava restauračního prostředí. Museli jsme roztrdit příbory, ozdobně je zabalit do ubrousků a společně s podšálky je připravit na stůl. Dále naplnit pečivový nahříváč různými druhy pečiva, které bylo určeno pro podávání hostům, doplnit zásobníky na led, určený pro míchané nápoje, které byly umístěné na baru a v přípravě pro číšníky, což je místo přímo v prostoru pro hosty, kde byly chystány různé kávy či nealkoholické nápoje. Tyto činnosti jsme vykonávali před otevřením restaurace. Při provozu jsme asistovali číšníkům při nošení těžkých a velkých táců s jídlem, kdy jsme tác buď sami nosili nebo

²⁹ Později více popsáno.

³⁰ Týká se MA., P., B., MK.

jsme připravovali stojany, určené pro podložení tácu ve chvíli, kdy číšník podával pokrm na stůl. Během provozu jsme také museli nosit čisté skleničky do přípravný pro číšníky, odkud jsme v nich servírovali vodu s ledem a předem zahřáté pečivo pro příchozí hosty. Na konci provozu jsme očistili stoly, vyluxovali koberec. Číšníci nám ještě před luxováním měli vymést košťaty špínu z pod stolů, což dost často nedělali. Někdy nás platili za to, že jsme to udělali za ně, což jsme také ve vidině zlepšení finanční situace dělali.

Druhou práci jsme vykonávali na dvou místech, jelikož jsme byli rozděleni do dvojic, každopádně byla identická. Bylo to uklízení pokojů v hotelu a hostelu³¹, tzv. „housekeeper“. Tato dvě zaměstnání vykonávala skupina čtyř pohromadě bydlících lidí³² s tím, že dva z nás si zaměstnání housekeepera našli až později (P., MA.). Pracovní doba M. a P. začínala v 9:00 a trvala do 13:00 ve dnech, kdy nebylo mnoho práce, což bylo přes týden. O víkendu kluci zůstávali v práci déle podle potřeby, nejdéle však tak, aby stihli druhé zaměstnání, tedy práci v restauraci, začínající v 15:30. Jejich zaměstnání spočívalo v tom, že měli na starost úklid pokojů v hotelu. Tam záleželo na tom, zdali se uklízelo v průběhu pobytu hosta, kdy byl úklid více povrchní, co nejméně zatěžující soukromí hosta. Vynesení odpadků, umytí sociálního zařízení, ustlání postele. Pokud host odjel, tzv. „check out“, rozšířil se úklid ještě o luxování, utírání prachu, výměnu povlečení, vytírání aj.. Mimo uklízení pokojů jsme měli na starost také prádelnu a péči o okolí hotelu, tedy zalévání květin, úklid odpadků, vývoz popelnic. Děvčata B. a MK. pracovala v hostelu od 10:00 do 12:00, v případě potřeby i déle, kde jejich práce spočívala ve stejných povinnostech jako u M. a P., kromě úpravy vnějšího okolí. Jejich práce byla o něco náročnější, nejen kvůli množství pokojů a frekvenci návštěv, ale také z důvodu konfliktu se dvěma americkými zaměstnanci. Těmi byly dvě staré Američanky, které se z neznámého důvodu snažily veškerou zodpovědnost za případné problémy přenést právě na B. a MK. Konflikt nakonec vyvrcholil odchodem děvčat ze zaměstnání. V průběhu pobytu tu byly snahy o nalezení dalšího zaměstnání, ale postupně se ukázalo, že dvě činnosti budou dostačující (nejen časově, finančně, ale i fyzicky). Pátý člen (M.), zahrnutý do mého výzkumu, pracoval pouze v jednom zaměstnání - v tzv. „fastfoodu“ - rychlém občerstvení na dálnici, propojující celý

³¹ Z počátku pobytu vykonávali někteří jedinci jiné dočasné zaměstnání. Stav se pak ustálil na těchto dvou již zmíněných.

³² MA., P., B., MK.

poloostrov Cape May, kam musel dojíždět z místa pobytu. Jeho práce obnášela jak sám řekl, dělat cokoliv, co bylo potřeba. To znamenalo, že pokud byla potřeba, vypomáhal v kuchyni při přípravě jídel, doplňoval různé pochutiny do stojanů, doplňoval ubrousky, čistil podlahu aj. Vzhledem k tomu, že jeho pracovní doba začínala v 11:30 a trvala do 19:00 a do práce jezdil autobusem, nebylo v jeho případě možné najít si další zaměstnání.

Pokud někdo ze skupiny čtyř³³ skončil v prvním zaměstnání dříve, využil pauzu k odpočinku ve formě sledování televize nebo koupání se v oceánu, spánku.

6.3.2. Volný čas

Jelikož zaměstnání tvořilo značnou část dne, ať již bylo jedno či dvě³⁴, zajímalo mě, jak skupina tráví volný čas a jak ho definuje. Všechny pět dotazovaných shodně uvedlo, že volný čas začíná s ukončením práce pro zaměstnavatele a zahrnují do něho například i nakupování a uklízení, které tak vnímány být nemusí. Mezi další aktivity patří čtení, koupání se v oceánu, spaní, hraní karet, psaní bakalářské práce (P.), navštěvování krajanů (M.), sledování televize, debaty s pronajimatelkou. U respondentů, kteří zde byli již podruhé (M., MA.) se aktivity nezměnily, tzn., že byly stejné jako předchozí rok.

6.3.3. Nakupování

Do volného času patřilo i nakupování, proto se stalo cílem mého zájmu. Jak plyne z odpovědí, někteří respondenti, na rozdíl od jiných, měli určitou představu o věcech, které chtěli koupit (B., MK., MA.). Patřily sem zejména elektronika, oblečení (kvůli jejich nízké ceně), které byly vybírány jako dárky pro příbuzné a kamarády (MA., B.). Jejich množství a kvalita byly často podmíněny množstvím vydělaných peněz, protože kromě těchto věcí byly plánovány ještě záležitosti jiné (financování studia, cestování po USA, návrat vložených nákladů do cesty)³⁵. Někteří neměli konkrétně záměr něco zde kupovat, zájem vyplynul spíše z momentální přitažlivosti předmětu (P. a jeho mp3

³³ MA., P., B., MK.

³⁴ 9:00,(10:00)-12:00,(13:00), popř. déle, druhé zaměstnání 15:30-22:00, popř. déle.

³⁵ P., MK., MA., B.

player) . Věci byly nakupovány až ve chvíli, kdy byl zajištěn jistý stálý příjem a po propočítání výdělku³⁶. Během celého pobytu byly nakupovány pouze hygienické potřeby a potraviny, které byly nezbytné pro život respondentů³⁷. Potraviny však nebyly kupovány v takovém množství, jelikož si je skupina měla možnost obstarávat v restauraci, jak ve formě surovin, tak ve formě hotových jídel. Výjimkou byl M., který sice pracoval ve „fastfoodu“, kde mohl obědovat nebo svačit. Nemohl si však brát nějaké jídlo domů, a proto ho musel kupovat. Ekonomická stránka migrace byla opravdu pečlivě hlídána, což bylo ovlivněno omezenými finančními prostředky, kterými hlavně z počátku, kdy ještě netušili, jaký bude jejich výdělek, migranti disponovali. Proto byly některé věci kupovány buď dohromady nebo v rámci možností získávány zdarma. To se týká zejména potravin³⁸. Až postupem času se díky financím a rozdílným potřebám respondenti rozdělili a některé potraviny kupovali zvlášť. U hygieny však byla situace trochu jiná, ta byla od začátku kupována zvlášť, což pramenilo ze zachování jistého intimního odstupů od ostatních.

6.4. My, Oni a Cizinci – Identita?

6.4.1. Kulturní rozdíly

Při mé první cestě do USA jsem se jako člověk studující sociální antropologii chtěl zaměřit také na rozdíly americké a naší kultury – české, popř. slovenské, i přesto, že nemusí být veliké. Motiv zjistit nějaké rozdíly u mě neplynul jen ze studia oboru a ze zvědavosti, ale také proto, že jsem věděl, že se sem již nemusím podívat vzhledem k problematičnosti realizace této cesty. Podstatně důležitějšími důvody však bylo to, že tato země má z historického hlediska dlouhodobý vliv na Evropu a to ať společenský, kulturní, politický nebo ekonomický a je nějakým způsobem prezentován v médiích, takže i já (P.) jsem měl pocit, že bych se o této zemi měl také něco dozvědět nebo porovnat mediální obraz s tím opravdovým. Vzhledem k relativně krátkému pobytu bylo možné zmapovat spíše materiální kulturu, která byla viditelná každý den a bez hlubšího přemýšlení. To znamená, že jsem viděl rozdíly mezi designem automobilů, architekturou domů, která se mi moc nezamlouvala aj. Občas jsem byl schopen

³⁶ P., MK., MA., B.

³⁷ P., MK., MA., B., M.

³⁸ P., MK., MA., B.

zaregistrovat i mentalitu některých Američanů³⁹, jež se projevovala v konzumním životu a marnotratnosti. Nemohu opět ale zevšeobecňovat, vzhledem k relativně krátkému pobytu na prakticky jednom místě. Tento soud se však sice vztahuje na oblast, ve které jsem se nacházel a na lidi v ní, ovšem to, že se sem sjížděli lidé ze širokého okolí a nejen ze státu New Jersey, má určitou vypovídací hodnotu. Musím ovšem hned dodat, že nebyl jasný celkový společenský kontext těchto lidí, žádná politická, náboženská aj. kritéria, na jejichž základě bych si mohl udělat širší názor na obyvatele této části USA. Tuto schopnost omezovaly i mé nedobré jazykové schopnosti. Abych se však dozvěděl více, zařadil jsem ke zdrojům informací, které rozšiřovaly mé znalosti a zájem o porovnání rozdílů i knihu Bernarda Henryho Léviho – Americká závrat' pojednávající formou vyprávění o Spojených státech amerických, jejich obyvatelích, způsobu života, paradoxech tak, jak je sám autor během ročního putování touto zemí prožil. Motivem k přečtení této knihy také byla neochota vytvořit si zevšeobecnující názor na okolní prostředí.

Mezi další kulturní rozdíly, které byly zmiňovány, patřily mezilidské vztahy mezi nimi a domorodci - jak na nás nazírali, jak jsme nazírali my na ně (MA.). Jeho motiv plynul z celkového dlouhodobého zájmu o USA a z postihnutí poznání této země.

M., který zde byl již minulý rok uvedl, že v případě druhé návštěvy ho rozdíly již nezajímaly, díky uspokojení těchto poznávacích a orientačních potřeb v průběhu prvního pobytu.

- identita

K různým kulturním rozdílům může kromě jiných patřit nebo na základě nich se rozvíjet i identita, která se utváří při styku s jinou, byť nepatrně odlišnou kulturou. Já jsem ji ve své práci nazval evropanstvím, popř. češtvím a slováctvím, i když si uvědomuji problematičnost tohoto pojmu, jelikož samotná Evropa je v kulturních vzorcích nejednotná. Přesto to může být jako měřítko porovnání dostačující, vzhledem k rozdílnosti jednotlivých států USA. Tedy vzhledem k této problematičnosti jsem se i přesto rozhodl zjistit, jak to vnímají respondenti, zda i přes různorodost evropských

³⁹ Těch, kteří se nacházeli v dané lokalitě, tedy v Sea Isle City.

národů a etnických skupin vnímají identitu evropanství jako sjednocující, ucelující pojem, na jehož základu porovnávají svou identitu s americkou a zda se tato identita může měnit. Dále mě zajímalo, zdali došlo v průběhu pobytu ke změně této identity. MK. a B. řekli, že evropanství nevnímají a tudíž jej nemohli ani popsat, popř. říci, zdali došlo k nějaké změně či ne. M. uvedl, že evropanství vnímá a přes kulturní rozdílnost se mu zdá, že hodnoty Evropanů jsou lepší a jemu bližší. Americká identita ho ovlivnit nemůže, protože jí pohrdá. Pro M. je Evropan bližší než Američan již jen na základě statusu, kterým přísluší k Evropě. Vyrůstal zde a byl na hodnoty, které vytváří evropská identita, zvyklý. To je další důvod, proč mu je evropanství bližší. Zajímavé je, že v případě tohoto respondenta se problematika evropanství objevila i při jeho druhé cestě do USA, z čehož soudím, že je pro něho důležitým tématem, ve kterém vnímá pojem evropanství jako sjednocující, pokud porovnává svou identitu s USA.

Co se týká mého názoru (P.), nemohu mluvit o evropanství právě díky různorodosti místních lidí a kultur. Osobně pojem evropanství nahrazuji pojmem češství, kterým rozumím určité charakteristické vlastnosti Čecha, tedy myšleno obecně, vlastnosti charakteristické pro člena určitého národa. K těmto vlastnostem řadím například zvyky a tradice, jazyk, společenskou strukturu, způsob života, znalost historie, jež je spojena s územím, které je považováno za "mateřské" a původní. K tomu dodávám, že se má identita prakticky nezměnila, až na jednu výjimku. Jedinou změnou, kterou jsem v rámci vymezení identity musel upravit, byl jazyk, jenž jsem musel aktivně užívat každý den. Tato identita se však změnila pouze dočasně. Po návratu domů se vše opět převrátilo. Změna také neprobíhala tak rychle, jelikož jsem byl v blízkém kontaktu s Čechy a Slováky, takže komunikace probíhala dost často i v rodném jazyce. Stejného názoru jako já byl i MA.

Tři měsíce na zahraničním pobytu je relativně krátká doba na to, aby člověk byl schopen všimnout si hlubších rozdílů mezi americkou a evropskou kulturou. Proto respondenti uváděli k rozdílům spíše materiální věci nebo takové okolnosti, které je přímo a každodenně ovlivňovaly a tudíž bylo snazší si jejich rozdílnosti všimnout. To, zda si jedinec rozdílů všimá, je také dáno jeho osobností, která určuje, zdali bude mít nějakou snahu nebo motivaci rozšiřovat své znalosti. Je to vidět na příkladu dvou respondentů, kteří byli v USA již podruhé a jeden z nich své znalosti o rozdílech nadále rozvíjel (MA.) a druhý nikoliv (M.). Co se týče změny identity, i v tomto případě jsou tři měsíce

velice krátkou dobou na to, aby se měnila. Tato změna je navíc ještě ztížena tím, že hodnoty migranta jsou v rozporu s tím, co nabízí USA. Je možné, že i v případě, že by někdo ze členů skupiny v USA zůstal, nedošlo by kromě jazyka ke změně identity vůbec. To jsou však již jen dohady, které by zasloužily dále prozkoumat.

6.4.2. My, oni, cizinci - teorie

Během styku s cizí kulturou, při níž se vytvářela naše identita ve formě evropanství (češství, slováctví) jsem se často setkával s pojmy „my“ a „oni“, které také vymezují identitu jedince. Bylo to ve smyslu „my“, skupina našich migrantů a „oni“, Američané ve chvílích, kdy se hovořilo o vztazích s domorodci, na jaké jsou úrovni, o pocitech kulturní méněcennosti a nebo třeba o informovanosti, kterou migranti o této zemi v počátcích měli. Zygmunt Bauman o tom píše, že lidé jsou rozděleni na ty, se kterými se stýkáme pravidelně, víme co od nich můžeme čekat, přes lidi, s nimiž přicházím do styku příležitostně a setkání mají spíše, jak říká funkční charakter tzn. setkáváme se pouze s nějakým záměrem uspokojení své potřeby, k lidem, se kterými se sotva kdy setkáme, ale víme, že existují. Dále k tomu přidal časovou osnovu, tzn. setkání s lidmi probíhají v minulosti, přítomnosti a budoucnosti a dodal, že mezi hranicemi těchto pojmů prochází jedna hlavní dělicí čára, kterou lidé zmiňují a rozlišují nejčastěji a to právě pojmy „my“ (in-groups) a „oni“ (out-groups) (Bauman 2000: 41-42). Bauman také doplňuje, že obě skupiny existují spolu a navzájem se doplňují. Píše: „ *Svoji vlastní skupinu chápu jako nás jediné díky tomu, že o nějaké jiné skupině uvažuji jako o nich.*“ (2000: 44-45) Bauman dále dodává:

My znamená skupinu, k níž patřím. Dění uvnitř ní dobře rozumím, a proto také vím, jak si počínat, cítím se bezpečný a jistý. Oni naopak představují skupinu k níž nemohu anebo nechci náležet. Moje představa, co se ve skupině děje, je tudíž vágní a útržkovitá, a protože příliš nechápu její chování to, co dělá se mi zdá veskrze nevypočitatelné a nahání mi strach(Bauman 2000: 44-45).

Jak se však zdá, toto rozdělení má své opodstatnění. Podle Baumana jsme schopni na tomto základě odvodit svou identitu, soudržnost, vnitřní solidaritu a emocionální jistotu (2000: 44-45). Bauman důvody rozdělení do těchto skupin dále vysvětluje:

Sklon přistoupit na ideu ostrých hranic mezi vlastní a cizí skupinou a žárlivě střežit identitu první skupiny před hrozbou zdánlivě představovanou tou druhou skupinou má, jak se zdá úzký vztah k pocitu nejistoty, který vzniká drastickou změnou obvyklých a důvěrně známých životních podmínek. Stává - li se situace méně jistou a méně předvídatelnou, začíná být zakoušena jako nebezpečná a hrozivá (Bauman 2000: 52)

Problémem ovšem je, že podle Baumana díky vnímání skupiny „oni“ jako nepřátelské či jako skupiny, která nemá dost pozitivních vlastností, můžeme snadno sklouznout k předsudkům a předsudečnému jednání, jak nazývá kategorické a paušální odmítnutí připustit, že by nepřítel mohl mít nějakou ctnost, která je spojena s tendencí zveličovat jeho skutečné i imaginární neřesti (Bauman 2000: 50). Předsudečné jednání pak může vést až ke konfliktům:

Znovu a znovu se ukazuje, že někteří lidé jsou obzvláště náchylní k tomu, aby vnímali svět skrze ostré a nesmiřitelné protiklady a vášnivě nesnášeli každého, kdo se zdá být jiný než oni. Takový sklon se projevuje v rasistických postojích a jednáních - či obecněji, v xenofobii, nenávisti ke všemu cizímu. (Bauman 2000: 51)

V sociální realitě se však podle Baumana kromě „my“ a „oni“ objevuje ještě jeden pojem a to cizinci:

O cizí skupině se dá říci, že je pro vlastní skupinu užitečná a dokonce nepostradatelná, protože jasně vymezuje její identitu a upevňuje její soudržnost a vzájemnost. Totéž se však nedá tvrdit o oné beztvaré šedivé oblasti, rozkládající se mezi těmito dvěma skupinami. (Bauman 2000: 60)

Bauman má touto šedou oblastí na mysli právě „cizince“, která je pro lidi velice špatně identifikovatelná a zařaditelná, vzhledem k tomu, že nemá nějakého opačného protihráče jako jsou pojmy „my“ a „oni“. I přesto, že tomu tak je, Bauman o tom dále píše:

Abych mohl v nějakém člověku vidět cizince, musím o něm nejdříve vědět pěknou řádku věcí. Především je třeba, aby se čas od času bez pozvání objevil v mém zorném poli,

abych jej musel pozorovat ve své blízkosti. Cizinci jsou lidé, které vidím a slyším.
(Bauman 2000: 58)

Zvláštní je, že tyto dva pojmy – „oni“ a „cizinci“ jsou dobře propustné a to obousměrně. To znamená, že „oni“ se mohou velice snadno stát „cizinci“ a naopak. Je to právě tím, jak bylo citováno před chvílí, že aby se člověk stal „cizincem“, tak ho čas od času musím zaregistrovat ve své blízkosti. Ovšem než se tomu tak stane, tento člověk je pro mě skupinou „oni“. Zrovna tak, pokud se tento člověk z mé blízkosti vzdálí, stává s z cizince skupinou „oni“. Co se týče důvěryhodnosti a nepřátelství, jež později mohou vytvořit předsudek, tak je na tom „cizinec“ ještě hůře, než skupina „oni“. Tato skupina je totiž přesně vymezena, ovšem cizinec, který nepatří ani k nám ani k nim se jeví dosti nečitelným a vzhledem k tomu, že se vyskytuje v naší blízkosti, je na rozdíl od skupiny „oni“ vnímán jako větší hrozba. Pakliže se staneme těmi „těžko čitelnými“ a tím pádem ohrožujícími, vyvolávající potencionální hrozbu, jak píše Bauman, „domorodci“ k nám mohou přistupovat spíše s nepřátelským či nedůvěřivým přístupem. Jak dále Bauman parafrázuje Mary Douglas, důvodů k nedůvěřivosti je mnoho, například rozdílnost kultur včetně jazyka, fixace určitého lidmi vytvořeného řádu – neochota něco měnit (Bauman 2000: 59,62). Tak jak jsem to viděl v praxi, mám za to, že za vznik předsudků vůči skupině „oni“ odpovídá spíše více pojem „cizinec“, než právě pojem „oni“, i když ve skupině „oni“ předsudky mohou mít dalekosáhlejší důsledky, než u „cizinců“, protože jsou aplikovány na mnohem větší skupinu lidí. „Cizinci“ jsou ti, se kterými přicházíme do bezprostředních styků a z nich se potom vytváří různá zveličující zevšeobecnění. Ovšem při získávání informací, které slouží k teoretické orientaci o lokalitě před migrací, převládá spíše skupina „oni“. Praxi Baumanova tvrzení bych rád zmínil v této chvíli.

6.4.3. My, oni, cizinci - praxe

- mezilidské vztahy

S identitou „my“ a „oni“ také souvisí mezilidské vztahy - způsob jednání s naší skupinou a nahlížení na nás, které si k nám Američané vypěstovali během našeho pobytu, a které potom ovlivňovaly v pozitivním nebo negativním smyslu naši identitu. Nyní je zde příležitost, poukázat na teorii „my“ a „oni“ i z té druhé strany. Bohužel jsem

na tom nebyl po jazykové stránce zas až tak dobře, takže jsem toto téma zjišťoval u naší skupiny. Do jisté míry mě uklidňuje to, že jedinci jsou takoví, jaké je vnímají ostatní (naše skupina), takže se domnívám, že i tento materiál bude mít vypovídací hodnotu. Jak se ukázalo, vztah k nám byl velice individuální. Někteří z „domorodců“ začali, poté co nás nejprve podceňovali a chovali se jako bychom pocházeli ze zaostalé kultury - ukazovali nám různé „technické vymoženosti“ (žaluzie)⁴⁰ a mysleli si, že u nás vůbec neexistují, měnit názor, což bylo podle respondentů (P.,B.) dáno pracovním nasazením (to bylo u nás v porovnání s Američany na postech, na kterých jsme pracovali společně s nimi daleko větší). To, že domorodci začali měnit názor na základě tohoto faktoru, bylo ovlivněno tím, že byl úplně prvním a dobře viditelným, kterým jsme se mohli „prezentovat“. Jiným významným vlivem byly zlepšující se jazykové schopnosti, díky nimž se jednak usnadnila komunikace a také se Američané dozvěděli něco o našich místech původu a o nás⁴¹. Jiní k nám již od začátku přistupovali naprosto rovnocenně většinou z toho důvodu, že nás znali z minulého roku (ale i bez tohoto důvodu) a věděli již co očekávat (v pozitivním slova smyslu) a nebo díky zjištěným informacím o Evropě a o životě tam vedeném⁴². Ty získali buď od Američanů, kteří v Evropě byli, z vlastní zkušenosti či kontaktem s Evropany v jejich vlastním místě bydliště⁴³. Další i přesto, že nevěděli o nás nic nebo i přesto, že nás znali z minulého roku, se chovali zdvořile. Někteří si informace o Evropě, o nás či našich místech bydliště zjišťovali, jiní nejevili vůbec zájem a to i přesto, že jejich vztah k nám se nejevil nepřátelským. Vztahy byly přátelské, ale jen do určité míry. Pokud bych je chtěl nazývat opravdu přátelskými, tzn. sdělování si soukromých a intimních záležitostí, znamenalo by to zde strávit více času (a ani to by nezaručovalo úspěch), protože jak jsme se přesvědčili, Američané k nám ve většině případů nebyli moc otevření. Bohužel jsme s nimi nebyli ve styku tak dlouho, abych mohl konstatovat, zdali bylo toto chování realizováno pouze k nám a bylo něčím výjimečným, dáno naším cizím původem či bylo aplikováno i k ostatním domorodcům a tudíž bylo něčím normálním. Tyto možnosti nejsou samozřejmě vyčerpány všechny. Pouze nebyly zmíněny ať již z důvodu zapomenutí nebo neschopnosti je pojmenovat. Pokud pohlédnu zpět, je zde znovu viditelný vliv Baumanovy teorie rozdělení na „my“, „oni“ a „cizinci“. Nejprve negativní přístup, který se časem začíná měnit, ovšem jen pod podmínkou, že „oni“ - pak už cizinci se projeví spolehlivě a bez náznaku ohrožení vůči

⁴⁰ Zkušenost P.

⁴¹ Zaslouhou MK.

⁴² Naše pronajímatelka.

⁴³ To samé.

skupině „my“. Zajímavé však je, že naše skupina se ze statusu „cizinci“ nikdy nedostala dál, což je nejspíš dáno krátkodobostí pobytu, díky čemuž nás domorodci nebyli schopni lépe poznat. Na základě různého přístupu Američanů kolísala i naše identita. Ve chvílích, kdy se k nám chovali arogantně, sílil náš pocit ke skupině „my“ a prohlubovala se hranice ke skupině „oni“. V opačném případě tomu bylo naopak.

- postoje

Postoje také souvisí s pojmy „my“, „oni“ a „cizinci“ či s identitou, protože i na základě těchto pojmů si jedinec může vytvořit tento způsob ustálené reakce, kterým vnímá okolní prostředí. Postoje se mohou během pobytu na základě zkušeností měnit. Ještě před tím, než se postoji budu zabývat, chtěl bych tento pojem pro lepší srozumitelnost také definovat. Postoj dle parafráze Allporta představuje pohotovost reagovat určitým způsobem na určitý, motivačně významný podnět (Vágnerová 1999: 74). Postoj má funkci jakéhosi průvodce, který usnadňuje orientaci ve světě. Z postojů vycházím proto, že je to jeden z dosti významných nástrojů člověka, díky němuž se orientuje v sociálním prostředí. Respondenti většinou hovořili o konkrétních záležitostech, jež sami zažili. Jen v některých případech byly do výčtu prvků, tvořících seznam postoje, zahrnuty prvky obecné, které z místa pobytu přímo nevycházely.

Tak byl v konkrétních záležitostech zmíněn pozitivní postoj k přírodě, ale i kultuře, zejména kulturnímu prostředí, které bylo charakteristické upravenými a čistými prostranstvími - plážemi, parky nebo uniformními domy (MK.). Dále se tento pozitivní postoj objevil i vůči lidem, kteří paradoxně u jednoho respondenta vyvolávali pocit méněcennosti⁴⁴. Ona sama k tomu uvedla: „*Lidé mi nevadí, přizpůsobila jsem se jim, snažím se být milá, respektovat je - je to jejich země a my jsme vetřelci*“.

M. spojil konkrétní pohled s obecným. Uvedl, že má z USA ambivalentní pocit. Na základě jeho vlastních zkušeností ze státu New Jersey se mu zdá, že lidé se chovají ekologicky (užívání recyklovaného papíru, auta na hybridní pohon). Dodává, že tyto možnosti samozřejmě nevyužívá každý, ale že snaha je vidět. Pak ale doplňuje, že na

⁴⁴ Také MA.

základě informací získaných z médií (všeho druhu) má pocit, že je to „divadlo“⁴⁵. M. se v druhém pobytu zaměřil na konkrétní postoj k přírodě a kultuře. A byl negativní. Všiml si hlavně vzhledu přírody, podle jeho slov dosti jednotvárné (hovoří o státu New Jersey). Dle jeho slov pouze rovina, bez možnosti výhledu na krajinu, oceán a bažiny⁴⁶. Dále hovořil o lidech, též v negativním slova smyslu, opětovně vycházející z vlastní zkušenosti.

Já sám (P.) bych chtěl k tomuto tématu dodat, že se během takto krátkého pobytu (3 měsíce) nedal udělat obecný názor na celou rozsáhlou zemi. Mohu mluvit o zjevných věcech, které jsem viděl na vlastní oči a věřit některým, o nichž jsem slyšel byt' s nižší výpovědní a hodnověrnou hodnotou. Co se týká přírody v New Jersey, opravdu mě zklamala. Je možné, že je to jinak, ale na základě mých nehlubokých informací o přírodě tomu tak je, ovšem abych nezobecňoval, to co jsem označil za zklamání byl poloostrov Cape May a ne celý stát New Jersey. Vzhledem k mému pozitivnímu postoji k horám byly rozsáhlé planiny tohoto státu, které byly protkány bažinami (alespoň v oblasti poloostrova Cape May), řekami a zátokami rychlým vystřízlivěním a důvodem mého postoje. Velkou změnou byl Atlantický oceán na jehož pobřeží jsme bydleli, který se však během času stal také stereotypní záležitostí, umocněnou množstvím lidí, kteří se na plážích nacházeli. Postoje ve mně samozřejmě vyvolávali i domorodci a to nejen ti, s nimiž jsem se setkával každý den v zaměstnání, ale také ti, jenž jsem viděl jednou či dvakrát. I přesto mě v postojích ovlivnili. Lidi bych mohl vsadit do škatulek od nejhorších psychologických osobností po ty, dle mých hodnot nejlepší. Společnými vlastnostmi, zejména negativními (byly prvními, kterých jsem si všiml) byla určitá neotevřenost, až falešnost při setkání s jinými lidmi. Projevovala se zejména frází „jak se máš?“ bez zájmu o odpověď. Ke kladným vlastnostem, které můj postoj měnily alespoň částečně, byla vstřícnost mezi lidmi. Dost často se nám stávalo, že pokud jsme si nevěděli rady, byli Američané sami iniciativní a pomáhali nám. Ke kladným postojům patří i technologická vyspělost (do jisté míry), popř. lacinost některých komodit. Lacinost (nejen ta - spolufaktor), snadnost a dostupnost nakupovaných věcí však vedla v některých případech až k marnotratnosti (ne v našem případě), kdy docházelo

⁴⁵ V tuto chvíli bych chtěl dodat, že USA jsou sice jedním z největších znečišťovatelů na Zemi, ale jsou zde lidé, kteří se snaží svým chováním a jednáním přírodu tolik nezatěžovat a ještě k tomu to myslí velice vážně, tedy bez přetvářky. V dnešní technizované době je velice obtížné jednat opravdu ekologicky – pardon, spíše bych měl říci environmentálně.

⁴⁶ Toto uvedl i přesto, že severozápad New Jersey je hornatý.

k plýtvání jídlem, energiemi (voda, el. proud), benzínem. Tyto záležitosti nejsou ničím novým, podstatné je to, že jsou však reálnými, nikoliv smyšlenými. V mém případě se některé postoje změnily. Bylo to právě relativně enviromentální smýšlení některých Američanů, které mě překvapilo a změnilo mé postoje z negativních na pozitivní.

Postoje tedy byly zaměřeny na hodnocení kultury, přírody a lidí. Bylo to proto, že tyto části životního prostředí byly pro respondenty obtížněji registrovatelné a nejvíce významné. To, že někteří hodnotili přírodu a kulturu pozitivně a jiní zase negativně, bylo ovlivněno jednak očekáváním, která nebyla či byla naplněna. Další ovlivnění bylo hodnotami. Pokud je něco mým hodnotám blízké, mám k tomu také pozitivní postoj a naopak. Hodnocení souviselo též s předsudky, které společně právě s očekáváním tvořily určitý hodnotový systém, říkající jaký postoj bude zaujmout. Postoj však byl přijat i na základě vlastních zkušeností, bez očekávání a předsudků a díky těmto zkušenostem se také měnil.

- méněcennost

Takový přístup, jaký k nám Američané měli z počátku, by u někoho mohl vyvolat pocit méněcennosti, ať již osobní nebo kulturní. MA. řekl, že tento pocit neměl už od počátku a v průběhu pobytu se v něm utvrdil, i když v předchozím pobytu tomu bylo spíše naopak, pocit méněcennosti měl. Ten byl vyvolán neznalostí anglického jazyka, která pro něho byla stresující záležitostí. Žádný jiný důvod v něm méněcennost nevyvolal. Tento rok došlo ke změně, díky zlepšení právě jazykových schopností, kdy dokázal rozumět a komunikovat s domorodci. I proto nyní slovo méněcennost nahrazoval slovem zvědavost, kterou zaměřil jiným směrem a to, jak moc odpovídá mediální obraz Spojených států amerických skutečnosti, což se také projevilo v případě očekávání. K tomu doplnil: „*Po zkušenostech s lidmi a kulturou mám ambivalentní pocity, které vychází z toho, že některé věci byly velice sympatické, účelné a vhodné a jiné nikoliv*“.

MK oproti tomu uvedla, že měla pocit civilizační méněcennosti neustále. Tento pocit však byl podle ní utvářen Američany, kteří se chovali nadřazeně. Zdůvodňovala to tím, že jsme neznali jejich jazyk. Znovu chci dodat, že by se tento úsudek neměl zevšeobecňovat. Je však pravdou, že pokud člověk častěji přichází do styku s negativním jednáním a chováním, změně názoru na méněcennost to neprospěje.

Názorem M. byl pravý opak, tzn., jistá nadřazenost. Respondent přiznal, že vycházel z již výše zmíněných informací, jež byly do jisté míry předsudečné, a získal je různými cestami jako například ze školy od učitelů, od rodiče, který v USA pobýval jeden měsíc a od bratra žijícího zde po dobu 9 měsíců. Některé z těchto informací se však navzdory své možné předsudečnosti potvrdily. V konkrétním případě to byla úroveň vzdělání lidí, s nimiž se M. setkal. Dále přehnané vlastenectví, které vysvětloval krátkou historií Spojených států a díky tomu si tuto historii vynahrazují až krajním způsobem vlastenectví (vyvěšování vlajek, zdůrazňování americké identity a souhlas s místní politikou různými hesly na různých předmětech, ochrana státu aj.). Pocit méněcennosti se u něho neobjevil ani v druhém případě cesty do USA, kdy narážel opět na „hloupost“ místních obyvatel. Nevytváří si z toho ale všeobecný závěr, který by se vztahoval na celé území a všechny lidi žijící v USA. Uvědomuje si, že to může být pouze lokální či individuální záležitost. Z rozptylu vnímání méněcennosti je vidět, že se toto téma nedá žádným způsobem zevšeobecnit. Vše se odvíjí spíše od zkušeností, s nimiž se lidé setkají a od prahu odolnosti, jež vůči nátlaku mají. Ovšem zdá se, že se vzrůstajícími zkušenostmi je odolnost vůči vytvoření pocitu méněcennosti čím dál větší a méněcennost díky tomu čím dál menší. Dodát však musím, že toto platí v případě, že hodnoty jedinců jsou blíže k evropským hodnotám či hodnotám státu, ze kterého pocházejí, než k hodnotám americkým.

7. VÝSLEDKY - ZKUŠENOSTI

7.1. Důvody migrace

Migrace naší skupinky, tvořené pěti studenty různých stupňů škol, byla především ekonomická a poznávací. To znamená, že naším prvotním záměrem bylo vydělat si zde peníze, které bychom mohli později investovat do různých věcí, které uspokojují naše potřeby. Jednou z hlavních potřeb, které jsme si mohli splnit přímo na místě, bylo poznávání cizí krajiny, umocněné ještě tím, že Spojené státy americké nejsou v běžném a snadném dosahu a tím pádem bylo nesnadné se tam dostat. K jiným důvodům migrace patřilo rozvíjení praktických znalostí o této zemi. To se týkalo zejména respondentů, kteří sem cestovali již podruhé. Ti samotní uváděli, že je to jejich hlavní motiv, ještě před motivem získání financí. Časem se však ukázalo, že pokud by tyto znalosti chtěli

rozvíjet, museli by cestovat, což stojí finance, bez kterých byli v koncích. To opět potvrzuje to, že finanční stránka věci byla nejdůležitější. Posledním hlavním důvodem pro cestu do USA bylo získání lepších jazykových schopností, které by umožnily lepší uplatnění na trhu práce v ČR.

7.2. Příprava na cestu

7.2.1. Očekávání a hodnoty

Očekávání se v naší skupině objevila pouze v jednom případě. Ostatní představy neměli žádné nebo jen minimálně. Ukázalo se, že to, v jakém rozsahu se představy projeví, vychází z předchozích prožitých zkušeností, ať již při opakování stejné cesty či nikoliv. Prožité negativní zkušenosti a tím žádná očekávání se však netýkaly všech částí migrace, ale jen některých dílčích úseků, jako v tomto případě návratu financí nebo zlepšení jazykových schopností. Jedinci pak představy neměli ze strachu před zklamáním, které by to mohlo přinést. Jiným důvodem, který ovlivňoval to, zda se očekávání objeví či nikoliv, bylo, zda se tato očekávání již naplnila v průběhu první cesty migranta, tzn. zde hrála roli osobnost jedince, která určovala, zda si své potřeby již uspokojil.

Otázka krátkodobé pracovní migrace byla i otázkou hodnot, které jedinci uznávali. Tyto hodnoty se mohly vlivem pobytu měnit za jiné, popř. se přesunovat v hierarchickém žebříčku. Po výzkumu jsem došel k závěru, že za tak krátkou dobu se hodnoty změnit nemohou. Přes působení americké kultury a prostředí není v silách migrantů si všechny vlivy uvědomit, popř. je přijmout, zvláště v případě, kdy své hodnoty plně uznávají. Zajímavou situací je, že u jedince může dojít k upřednostnění určité hodnoty, kterou byla rodina, její soudržnost a bezpečí⁴⁷. Tato hodnota byla upřednostněna na základě určité až krajní zkušenosti. Tato hodnota však nepatřila do amerického prostředí, byla spojená s prostředím domácím.

⁴⁷ M.

7.2.2. Co s sebou, získání financí na cestu

Další výzkum ukázal, že při přípravě na cestu je kladen velký důraz na přípravu fyzických věcí. K nim patří oblečení, léky, kosmetika, různé cestovní dokumenty důležité pro cestu. Až poté respondenti zmiňovali teoretické informace, které, jak se ukázalo, byly mnohem důležitější vzhledem k tomu, že od nich se poté odvíjela celá fyzická příprava. Mezi teoretické informace patřilo zjištění stavu podnebí a životního prostředí, na jejichž základě si migranti připravili typ oblečení, ale i informace o finančních podmínkách, tedy lacinost potravin. Díky těmto informacím si upravili výši nouzové částky peněz, důležitou pro první dny v USA.

K realizaci cesty byly samozřejmě zapotřebí i finance. Ty sloužily k uhrazení služeb cestovní agentury, k zaplacení letenky a získání malé nouzové částky peněz, potřebných ve chvíli, kdy si migranti ještě nevydělávali. Migranti vycházeli z vlastních reálných možností. Prvotně si finanční prostředky půjčovali od příbuzných a to nejen z nukleární rodiny. Dále měli peníze na svých účtech nebo získány z brigád. Na posledním místě bylo získání peněz z banky vzhledem k finančním požadavkům, které banka má a hrozbě sankce v případě nesplacení půjčené částky.

7.3. Cestovní agentura

Významným bodem k cestě do USA byla cestovní agentura, která se stala pro všechny členy skupiny zárukou vydání víza, díky jemuž byla cesta do USA otevřená. Jiným důvodem, proč si migranti vybrali spolupráci s agenturou, byla bezpečnost, kterou agentura poskytovala v případě, že by se v zahraničí vyskytly nějaké problémy. Tato bezpečnost byla zajištěna formou krizových linek fungujících 24h denně.

7.4. Pobyť migranta

7.4.1. Adaptace a socializace

Poté, co se migranti po přípravě na cestu, získání víza a letenky dopravili do USA, kde se ubytovali ve městech Sea Isle City a Wildwood, museli projít určitými sociálními procedurami, které jim umožnily zde žít. Jedním z prvních úkolů se stala adaptace⁴⁸. Ta byla zejména finanční (hodnota, tvar peněz), adaptace na prostředí, kdy si respondenti museli zvykat na to, jak vypadá město, dům, kde bydleli (pocit „chování se jako doma“) či zaměstnání, z důvodu orientace.

Z adaptace na dům, kde respondenti bydleli se zdá, že to, zda se budou chovat jako doma, záleží na tom, zda se lidé na konkrétním místě cítí bezpečně (není myšleno vzhledem ke kriminalitě, ale spíše bezpečnost vycházející z interakce mezi jedinci a vzájemného konfliktního jednání) a dobře, což je dáno okolím (prostředí, lidé), jakým způsobem je vnímáno, a jak ho jedinec moc poznává a dokáže se s ním sžít. Shrnutím tohoto bodu se ukázalo, že podstatnou částí pocitu „chování se jako doma“ je pocit bezpečí, který byl vyvolán jednak stěnami domu, které člověka chránily před tím, že pokud by se choval proti společenským normám, nebude sankcionován, dále znalost prostředí, které jedince obklopovalo, přítomnost známých nebo méně známých osob, které chování jedince také regulovala (sociální kontrola) či naopak. Například P., se dobře znal s MA., a proto tyto dva před sebou skoro nic netajili, stejně jako B. s MK. B. znala relativně dobře P. a MA., takže i mezi nimi nebyla sociální kontrola a odstup tak veliký, ale mezi P., MA. a MK byl tento odstup již markantní, protože se mezi sebou dlouho neznali a netušili, co od sebe mohou očekávat, tudíž se nechovali zcela tak, jak bylo obvyklé. To, zda se lidé chovali jako doma, záleželo také na interakci mezi jedinci a (ne)vykonávání určitých činností (domácí úklid) (M.). Pokud si jedinec navyknul tyto činnosti provádět (v tomto případě stačily 3 měsíce), tak je i po roční přestávce vnímal jako nerušící element, který nevyvolává pocity něčeho neznámého a tudíž pocit toho, že se zde nechová jako doma.

⁴⁸ Zmíním zde ty nejdůležitější.

Dále zde byla adaptace jazyková, jež byla dlouhodobou záležitostí vzhledem k tomu, že nikdo z naší skupiny, až na jednu výjimku (M.), anglický jazyk neovládal na dobré úrovni. Byla to zejména otázka slovní zásoby, gramatiky, intonace, větné stavby a odposlechu, píle, vůle a času, což určovalo, jakou rychlostí se jedinec bude adaptovat.

Poslední významnou adaptací byla sociální. Interakce mezi členy skupiny a mezi skupinou a ostatními domorodci. Zde si jedinci museli zvyknout jak na sebe a svůj způsob života, tak na způsob života Američanů, na jejich normy a hodnoty.

Adaptace se v průběhu pobytu také vyvíjela. Například přizpůsobení se okolnímu životnímu prostředí bylo krátkodobou záležitostí, kdy během 14 dnů byli respondenti schopni se zde orientovat. Jiná situace však byla s jazykem, kde adaptace probíhala ve větší či menší míře prakticky po celý pobyt. Tato adaptace se odvíjela od předchozích jazykových schopností a znalostí respondentů, od motivace se jazyk učit a od jiných psychologických faktorů.

Migranti se během pobytu museli také socializovat, zejména v interakci s ostatními členy skupiny a s životním prostředím. Zde jsem zkoumal, zdali je jedinec při socializaci ovlivněn ostatními jedinci, popř. celou skupinou. K tomu jsem se pokusil zjistit, čím to je dáno. Pokud jde o socializaci jedince, která se týkala interakce (mezilidských vztahů) mezi ním a jedinci či skupinou, ta se zde opravdu projevila⁴⁹ a byla ovlivněna osobnostmi jedinců a situacemi, v nichž se nacházeli. Pokud však jde o to, zdali byl jedinec ovlivňován při socializaci ostatními ve chvíli, kdy přicházel do interakce s okolním prostředím, to se neprokázalo. Jedinci se socializovali na prostředí individuálně bez vlivů ostatních.

7.4.2. Volný čas a nakupování

Během pobytu migranti chodili do zaměstnání, což byl jeden z jejich hlavních motivů. Toto zaměstnání však mělo vliv na strukturu dne a tím pádem na volný čas. Všeobecně mohu říci, že aktivity vždy vycházely z možností, jež okolní prostředí nabízelo, a které bylo v zájmu uspokojení potřeb jedince. Mezi ně mohu zařadit oceán, knihy, televizor.

⁴⁹ Vysvětleno v předchozím textu.

A co se týče rozdílnosti trávení volného zde a doma? Některé činnosti byly shodné, jelikož bylo v možnostech migrantů je vykonávat díky podobnému prostředí a podmínkám (čtení knihy), jiné byly rozdílné - příkladem může uvést oceán, který v ČR a SR není. Možnosti trávení volného času se vzhledem k rozdílu krajín lišily na jednu stranu rozšířily, na druhou stranu zúžily.

Do volného času patřilo i nakupování. Někteří respondenti měli představu, co by si chtěli koupit a pro koho, jiní nikoliv a jejich rozhodnutí se odvíjelo do momentální potřeby a atraktivnosti předmětu. Podstatné však bylo, že předměty byly nakupovány až po vydělání takové částky peněz, která by nijak neohrozila existenci migranta v USA.

7.4.3. Identita evropanství, my, oni a cizinci

Odvozování identity bylo ovlivněno kulturními rozdíly. Skrze tyto rozdíly pak migranti odvozovali svou identitu ve formě vnímání evropanství versus USA. Pokud bylo něco shledáno v rozporu s hodnotami migranta (kulturní rozdíl), jeho identita Evropana (Čecha, Slováka) se více potvrdila (M.). Zajímavé by bylo zjištění, zdali by se identita Evropana přiblížila více k USA ve chvíli, kdyby byly hodnoty v souladu s jedincem nebo zdali by si tento jev jedinec nějak zdůvodnil a dál by se cítil Evropanem. Migranti, kteří zde byli poprvé, si všímali materiálních rozdílů, které jsou nejvíce viditelné a zachytitelné během tak krátkého pobytu. Pro ty, kteří svůj pobyt opakovali podruhé, byly předmětem jejich zájmu detailnější informace, jako pozorování mezilidských vztahů mezi domorodci a migranty, popř. si nevšímali již žádných kulturních rozdílů vzhledem k tomu, že je registrovali během minulého pobytu a jejich poznávací potřeby byly již uspokojeny. Jak jsem uvedl, identita se mohla projevovat formou vnímání evropanství, češství, slováctví podle toho, jak byla Evropa jako srovnávací prostředek vnímána, proto někteří z respondentů uvedli, že s USA neporovnávají evropanství ale češství.

Sjednocujícím prvkem identity však bylo užívání pojmů „my“ a „oni“ respondenty. Ti identitu vnímali skrze informace o USA získané před odjezdem do zahraničí ze školy, od rodičů či přátel. Mezi znalosti patřily geopolitické informace, informace o kultuře a také různé charakteristiky Američanů, které zpočátku byly velice negativní až předsudečné, byť získané na základě vlastních zkušeností. K vlastní identitě však

přispělo i to, že jsme pocházeli ze dvou kulturně i historicky blízkých zemí ze stejného kontinentu, odlišného od USA, s podobným jazykem, tím pádem jsme měli k sobě navzájem blíže než k Američanům. Na základě těchto skutečností, které jsme pak mohli porovnávat s USA a zjišťovat, jak moc jsme si blízcí, zdali naše hodnoty korespondují s jejich, jsme odvozovali svou identitu. Naši identitu jsem pojmenovali „my“ a jejich „oni“. Skupina „my“ je vždy vnímána kladně, díky tomu byla naše skupina respondenty vnímána v pozitivním světle, naopak domorodci byli členy skupiny vnímáni jako nepřátelská, nevzdělaná oběžná skupina. Během pobytu se však situace změnila, protože samotní respondenti se začali setkávat s Američany a situacemi, které tyto předsudky vylučovaly.

K budování identity také přispěly mezilidské vztahy, do kterých jsme se dostali během pobytu. V nich se ukázalo, že domorodci k nám (a my k nim) přistupovali velice individuálně. Od chladného bezzájmového přístupu k velice srdečnému a přátelskému. Někteří na nás začali měnit názor ve chvíli, kdy zjistili, že jsme pracovití a spolehliví. To se týkalo zejména zaměstnání. I to přispělo k tomu, že jsme domorodce nevnímali tak negativně.

Dalším faktorem, tvarujícím identitu jsou postoje, které jedinci zaujívali jak k USA jako celku, tak pouze k oblasti, kde jsme se nacházeli. Postoje opět vycházely z předchozích zkušeností a informací, ovlivněné hodnotami a předsudky. Postoje díky tomu byly jak negativní a pozitivní, tak i ambivalentní. V průběhu pobytu se na základě zkušeností změnilo spíše na pozitivní.

V případě, že k nám Američané přistupovali chladně a arogantně, se u některých respondentů objevil pocit méněcennosti jako v případě MK., která zde byla poprvé. V případě jedinců, kteří byli v USA podruhé (M., MA.), se již žádný pocit méněcennosti neobjevil. Jeden z těchto migrantů ho však minulý rok zažil, hlavně díky neschopnosti komunikant anglicky (MA.). Druhý nikoliv (M.). To znamená, že méněcennost je dána situací, její četností a prahem odolnosti jedince vůči takové situaci. Nezáleží na tom, kolikrát tam kdo byl.

8. ZÁVĚR

V závěru bych chtěl zmínit má zjištění, kterými jsem chtěl odpovědět na kladené otázky v úvodu. Do těchto otázek patřily:

- Jak migrant definuje „svou“ migraci?
- Co od migrace očekává?
- Jak se chystá na cestu?,
- Jak využívá cestovní agentury jako zprostředkovatele cesty do USA?
- Je jedinec při socializaci ovlivněn jedinci či celou skupinou?
- Jaké kulturní rozdíly jsou vnímány?
- Čím je ovlivňována identita migranta a jak se projevuje?

„Naše“ migrace byla hodnocena jako krátkodobá, ekonomická, poznávací migrace, která byla zvolena dobrovolně⁵⁰. Jelikož jsme cestovali do Severní Ameriky, byla „naše“ migrace interkontinentální. Tato charakteristika sloužila ke specifickému vymezení této konkrétní migrace, jelikož ne každá migrační aktivita může pod pojmy „program work and travel“ schovat takovou charakteristiku, která ukazuje, že se nejedná o tak jednoznačné vymezení, které si lidé pod tímto termínem často představují. Definice vycházela přímo od respondentů, tak jak oni migraci viděli, chtěli ji realizovat a nakonec také realizovali.

Pokud budoucí migranti chtějí někam vycestovat, musí se na tuto aktivitu připravit a současně s tím mohou mít nějaká očekávání. V tomto výzkumu se ukázalo, že většina respondentů tato očekávání vůbec neměla, ba spíše naopak. Bylo to dáno jejich získanými zkušenostmi a potřebami, vycházejícími z každého jednotlivce individuálně. K očekávání patřily i hodnoty, u nichž se později ukázalo, že se nezměnily. U jednoho z respondentů došlo pouze ke změně hierarchie hodnot na základě velice tvrdé zkušenosti. Příprava na cestu do USA zahrnovala jak teoretickou, tak praktickou část. Teoretická část se vyznačovala získáváním informací o cíli pobytu (mapa města, fyzický

⁵⁰ Viz kapitola: Definice té „naší“.

vzhled města, podnebí) a cestě do USA (bezpečnostní podmínky leteckých společností, vlády USA). Tato teoretická část poté ovlivnila vlastní praktickou přípravu, kdy migranti balili svá zavazadla na základě teoretických informací (druh a množství oblečení).

K vycestování do USA bylo zapotřebí získat vízum. Dle výzkumu nejschůdnější částí bylo užití cestovní agenturu, která byla zárukou získání víza. Je to tím, že agentura je bezpečnostním garantem klienta, cestujícího do USA v tom smyslu, že tím, že ho eviduje a připouští k další proceduře k získání víza, říká, že klient není hrozbou pro USA ve smyslu bezpečnostním. Jak dále vyplynulo z výzkumu, výběr agentury byl také ovlivněn spokojeností s jejími službami a zárukou bezpečnosti, kterou agentura poskytuje v případě, že se vyskytnou problémy. Záruka bezpečnosti je formou nouzových telefonních linek.

Ve chvíli, kdy byla předodjezdová příprava zařízena včetně získání letenky, odletu do USA nestálo nic v cestě. Přeletěli jsme oceán, přistáli jsme na Kennedyho mezinárodním letišti v New Yorku a po třech a půl hodině cesty autobusem jsme dorazili do města Sea Isle City⁵¹. Po ubytování v rodinném domě americké pronajímatelky jsme se v průběhu pobytu začali socializovat. Tento proces nebyl samozřejmě jednoduchým a jednorázovým. Nezačal ani ve stejné chvíli. Každý respondent se začal socializovat v různý čas a dospěl do různé úrovně socializace. Jedinci se socializovali mimo jiné jak na interakci se svými spolubydlícími, tak na interakci s okolním prostředím. Proto se objevila otázka, zdali je socializace jedince ovlivňována jiným jedincem nebo dokonce celou skupinou ve chvíli, kdy je jedinec v interakci s touto skupinou nebo v interakci s prostředím. První část otázky se ukázala být pravdivou. Jedinec je skutečně při své socializaci ovlivňován jak jedincem, tak celou skupinou. Úroveň jeho socializace se odvíjela nejen od osobností a díky tomu přístupu ostatních, ale také od jeho osobnosti. Co se týkalo druhé části otázky, ta se již neprokázala. Naopak jedinci si vytvářeli svou socializaci v interakci s prostředím velice individuálně. Každý se naučil přistupovat k okolnímu prostředí podle sebe a nenechal se nikým ovlivňovat.

⁵¹ V případě M. to byla cesta z Filadelfie do Wildwoodu.

V průběhu pobytu si členové skupiny všímali také kulturních rozdílů. To, jaké rozdíly byly brány v úvahu, vycházelo z respondentů a jejich motivů. Vůbec nezáleželo na tom, kolikrát zde kdo byl, spíše na tom, co se chtěl o této zemi dozvědět. Jeden z respondentů tu byl podruhé (MA.) a snažil se své znalosti opět rozšířit a poznat co nejvíce z okolního prostředí, na rozdíl od druhého, kterého již z kulturních rozdílů nezajímalo vůbec nic (M.). Respondenti, kteří zde byli poprvé si všímali více dobře viditelných rozdílů, které jim poskytovala zejména materiální kultura. Toto omezení bylo dáno také tím, že se po většinu pobytu nacházeli v jednom městě, které jim podrobnější rozhled značně omezovalo. Až posledních 16 dnů jim umožňovalo navštívit některé další oblasti USA a na základě dalších zjištěných informací tyto oblasti blíže prozkoumat, popř. porovnat a proniknout tak hlouběji nejen do materiální stránky americké kultury.

S kulturními rozdíly souvisí identita, která je mimo jiné ovlivněna předchozími informacemi, zjištěnými o USA. Tyto informace mohou vytvořit určité postoje k vnímání USA a díky tomu mohou (nebo také nemusejí) posílit identitu jedince k Evropě – evropanstvím, pokud je tak vnímáno. Někteří dotazovaní evropanství vůbec nevnímali, protože pro ně není jakožto srovnávací prvek s USA kulturně jednotná. Proto vnímali identitu nikoliv evropanství ale češství, se kterou poté srovnávali USA. Jiní evropanství naopak vnímali již jen proto, že jejich status příslušel k Evropě vzhledem k tomu, že se zde narodili a dlouhodobě zde žijí. Identita se kromě příslušnosti k určitému kontinentu projevila užíváním pojmů „my“ a „oni“. To do jaké míry bylo vnímání „my“ – ti dobří, vzdělaní, zodpovědní aj. a „oni“ – hloupí, obézní, arogantní realizováno, bylo ovlivněno mezilidskými vztahy a postoji, kde počet negativních zkušeností mezi skupinou migrantů a domorodci zvyšoval pravděpodobnost toho, že skupina „oni“ byla vnímání čím dál tím víc negativně, k čemuž tak úplně nedošlo, spíše naopak. Členové skupiny se setkávali s různými Američany a měli s nimi různé zkušenosti, tedy jak pozitivní, tak negativní. Podstatné ale bylo to, že díky těmto interakcím se postoje k Američanům změnilly na kladnější, což však nevedlo ke změně identity.

Charakteristika účastníka migrace

Tuto jedinou charakteristiku jsem zde zařadil proto, že M. z nás měl „nejpestřejší“ zkušenosti s migrací, které zažil během svého prvního pobytu. Na jejich základě si poté

vytvořil negativní postoj k Američanům, který se však postupem času měnil. Tento postoj se v této práci také odrážel. Pro lepší získání souvislostí nyní napíši, co se mu přihodilo.

M. měl z počátku svého pobytu velice negativní zkušenosti s Američany. První den v zaměstnání, které měl sjednané přes cestovní agenturu, si poranil ruku. Pracoval ve výrobě ledu a celý den tahal těžké pytle s ledem z výroby do skladu. V důsledku toho měl natáhnutý sval. Když to oznámil majiteli firmy, ten se rozhodl ho propustit a to i přesto, že měl možnost ho přesunout na jiné méně fyzicky náročné pracoviště. Majitel mu ještě řekl, že má dva dny na to, aby si našel nové ubytování, které mu předtím také zajišťoval. M. však nemohl nic najít, tak si vyprosil další dny navíc. Během této situace mu rodiče z domova napsali, že se zde nachází MA., se kterým se M. znal z minulosti, a který bydlel u stejné pronajimatelky, jako jsme bydleli my čtyři letos. Pronajimatelka ho u sebe dočasně ubytovala a pomohla mu sehnat zaměstnání v již zmiňovaném „fastfoodu“, ve kterém pracoval i tento rok. K zaměstnání M. dostal i ubytování ve Wildwoodu.

Během pobytu se mu stala ještě jedna špatná zkušenost. Ta již ovšem nemusela souviset s domorodci. Během jedné noci, trávené na ubytovně, byl M. ve spánku okraden o peněženku. Když zrušil jak slovenskou, tak americkou kreditní kartu, zjistil, že peníze na té americké kreditní kartě mu stačili utratit. Vše vyšetřila policie, ale bez úspěchu. Pozitivním koncem bylo, že mu všechny vybrané peníze banka na základě potvrzení od policie proplatila.

Tato práce je dalším příspěvkem do problematiky migrace. Není vůbec kompletním souhrnem, snaží se pouze o vytvoření nového náhledu na krátkodobou pracovní migraci, který by posloužil jako základní stavební kámen pro rozvíjení poznání v tomto prostoru.

Bibliografie:

BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 249 s. ISBN 80-85850-90-7

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1997. 595 s. ISBN 80-7203-124-4

HELUS, Zdeněk. *Psychologické problémy socializace jedince*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 231 s.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 3. upr. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 186 s. ISBN 80-85850-06-0

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5. dopl. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1994. 855 s. ISBN 80-04-26059-4

LINHART, Jiří, et al. *Slovník cizích slov : pro nové století*. Litvínov : Dialog, 2003. 412 s. ISBN 80-85843-61-7.

MURPHY, Robert, Francis, ČERVINKOVÁ, Hana. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. 267 s. ISBN 80-85850-53-2.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6

ŠATAVA, Leoš. *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19.století do USA*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1989. 163 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 1999. 210 s. ISBN 80-246-0015-3

Další použité zdroje

http://sea-isle-city.uj.us/pdf/endorsement_petition1.pdf